

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I.

V Celovci, 1. avgusta 1881.

Štev. 8.

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Sedmo poglavje.

Čujte bor, vojaške roje!
Krogla žvižga, boben poje.
Koseski.

Veselja utriplje srce slovenskemu potniku, kedar iz daljnih, tujih krajev čez gore in doline prišedši pred sabo zagleda razprostrto podobo bogatim kinčem obdarjene ljubljanske okolice. Radosti mu lice zažari, ko iz daljine opazi belo zidovje slovenske metropole, nad njo pa ponosno se dvigajoč in utrjen grad. Tam naj bi našel vsak rojak svoj dom, to mesto naj bi bilo središče domačega življa in narodne uzajemnosti. Od davnih časov že biva tú njegov rod, njegovi pradedje so to zemljo z lastno krvjo branili proti tujim nasilnikom. Kjer se sedaj na ravnem polji pri rahlem vetriči upogiblje in uklanja rumeno žitno klasje, tam so nekdanj konjska kopita sovražnih čet našim očetom v prah teptala borne zaslužke truda-polnih dnij, a kjer sedaj slišiš po logih in gričih ljubko žgolenje krilatih pevcev, tam je že marsikrat strahovito odmeval bojni krik in strelni grom. —

V strmem klanci nad Višnjo goro, malim mesticem na Dolenjskem, pomikal se je posamezen voz počasi navzgor. Konja sta bila od dolge vožnje zelo uprašena in spehana, zato sta tudi sila nemarno stopala, nikdo ju pa ni k hitrejšemu tiru priganjal, kajti izmed dveh potnikov na vozu je bil prvi že do dobra zaspal, drugi je pa začel tako odločno dre-mati, da bi mu vajeti vsak hip lahko iz rok padli. Večerni mrak se je bil ulegel na zemljo, vedno bolj temno je prihajalo, a potni voz je po cesti, ki se je malo na desno proti Ljubljani zavijala, polagoma dalje lezel v košat, temen gozd, kateri je cesto od obeh stranij obdajal. Nikak šum v obližji ni dramil potnikov iz mirnega spanja, ne brigajoč se za okolico sta se dalje peljala; toda bolj marljiv opazovalec bi ne bil zgrešil

strašnega ponočnega prizora, ki se mu je kazal po hribih na levi in odzadnji strani. Stotero ognjev in kresov je plamtelo po bližnjih gorskih vrhuncih. Drugikrat so se ljudje vselej mirno in veselo ozirali na tako razsvetljava, s katero so slavili kak praznik ali so kako izvenredno svečanost obhajali; mladenči in deklice so do pozne noči okoli ognjev rajali ter se s pevanjem in igranjem razveseljevali. Tudi danes so se vaščanje obračali proti gorám, toda njih pogled je bil polen skrbljivosti in plahote, kakor da bi si hoteli iz švigajočega plamena prorokovati prihodnjo, do sedaj še neodločeno osodo. Okoli gorečih grmad so pohajale visoke postave, do pet oboroženih mož; po gorskih brdih in po nižavah so se oklicavale in si odgovarjale vojaške straže in patrouille, vse je kazalo, da je tudi v te kraje prodrla grozovita vojska. Res so bile pred nekimi dnevi francoske čete zasedle Višnjo goro in bližnji stari grad, a v istem času se je po sosednjih gričih utaboril avstrijski general Rebrovic z majhnim a pogumnim krdelom graničarjev, njegov neustrašljivi polkovnik Milutinovic je pa komaj čakal ugodne prilike, da bi Francoze prijel in prepodil iz teh krajev. —

Za vse te reči se potnika nista zmenila, ampak mirno speča sta se dalje vozila. Ko pa počasi že blizu vrha privozita, kjer se cesta zopet navzdol zabrne, predrami ju nenadoma strog in zapovedujoč glas iz spanja.

„Stoj!“ veli francoski vojak, ki je tam na straži stal, ter konja za uzdo prime.

Vzbujena potnika si oči maneta in zavzeta okoli sebe gledata.

„Tu dalje ne sme zdaj nikdo voziti!“ nadaljuje ostro in mirno stražnik. Pri teh besedah konja na mestu zabrne ter njima veli v Višnjo goro nazaj voziti. Toda Binčeta — on in pa Matevž sta namreč na vozu sedela — ni bila nikakor volja, kar tako kratko ubogati in se vrniti. Z voza je skočil ter se je pričel z vojakom pričkati in se rotiti.

„Kaj vruga! Kdo mi bode branil voziti? Čegava je cesta? Ali nisem mitnine plačal?“

To so bili v mirnih časih res tehtni razlogi, toda pri vojaku niso imeli sedaj nobene veljave.

„Vojni oziri ne pripuščajo, da bi kdo iz mestnega okrožja prehajal v obližje sovražnikov!“

„Kaj so meni mar Vaši vojni oziri!“ odvrne naglo in malo zaničljivo Binče. „Jaz moram še danes v Ljubljani biti,“ pridene hlastno ter hoče vojaka na stran pahnoti. Toda ta mu odločno nastavi svoje orožje, kar je več pomagalo kakor najvažnejši razlogi. Binče se je spomnil, kako so vojaki na Lipnici z njegovim bratom postopali, zato je videč proti sebi namerjeno puško v hipu malodušno obmolknol ter bojazljivo stopal za vozom proti Višnji gori nazaj. Med potjo pa, ko ga ni nihče več slišal

nego Matevž sam, hudil in togotil se je neskončno ter je z vsemi mogočimi priimki in psovki obiral to priskutno francosko sodrgo. —

Po Ljudmilinem odhodu je major drugi dan ves besen divjal na Lipnici. Gospa je čez noč kakor duh izginola, in nihče ni vedel kam razven Dobrihe in župnika, ktera pa tega nista hotela nikomur povedati. Major je iskal in popraševal, a ves trud mu ni ničesar pomagal. Zato je ves svoj srd zil nad vojake in osobito na korporala, ker so ti premalo pazili, da bi gospa ne utekla. V največjej vročini jih je podil celi dan po lipniških brdih, pritraval jim je hrane, vse bi bil še zaprl, ko bi bil smel še dalje na Lipnici ostati. Toda polkovnik Milutinović se je že od Karlovca proti Kolpi pomikal, major Besson se je pa moral, kakor se mu je bilo velevalo, na odhod odpraviti. Nekega lepega jutra so kmetje veselo gledali, kako so se vsi vojaki lipniške okolice v vasi pri cesti zbirali in z majorjem na čelu molče odjezdili proti Ljubljani. Drugi dan so pa že iz Hrvatskega pridrle avstrijske čete ter urno hitele za Francozi. Potrebili in pregnali so po mestih francoske pristaše in privržence in dolenski rojaki so bili rešeni neljubih gostov.

Pusto in prazno je bilo na Lipnici po odhodu vojakov. Prej toliko živahnosti, ko so o času Vinkovega gospodarstva posli in delavci urno tekali na vse strani po svojih opravkih, ko so vojaki točno opravljali svojo strogo službo in s tem v tiho kmečko življenje uvedli precej raznoličnosti, — sedaj pa vse mrtvo in zapuščeno. Delo na polji je zaostajalo, hiša in dvori so bili že dolgo nepočejeni, živina je po neosnaženih hlevih gladna mukala. Binče je z Matevžem dolgo časa sam bival na Lipnici ter je s svojim tovarišem včasih kako nujno delo opravil. Če tudi ni bil prav bistroumen, vendar je lahko uvidel, da gospodarstvo ne sme dalje tako zanemarjeno ostati. Kdo pa bi se naj za-nj brigal, ako ne Binče sam? Vinko je mrtev; tako so vsi ljudje trdili, in Binče šam ni pričakoval, da bi se njegov brat še kdaj na Lipnico vrnil. Tudi ni bilo nobene prave oblastnije, ktera bi se bila za lipniško od lastnikov celó zapuščeno posestvo kaj zmenila in bi gledé njegovega oskrbovanja uredila, kar bi bilo potreba; saj se v onih nerednih vojnih časih ni vedelo, kdo da je pravi gospodar v deželi. Ni čuda torej, če si je Binče do dobra umislil, da ostane on sam gospodar na Lipnici; saj ga ni nihče motil pri tem mnenji. Kedar se Ljudmila zopet v domače kraje povrne, — mislil si je novi gospodar, — uzadovoljila se bode s svojim posestvom, ktero je za njo dosta veliko. Sicer pa je bila gospa že župniku sporočila, da se ne misli prej domú vrnoti, dokler vojska ne poneha in se dežela popolnoma ne umiri. Se vé da je slednjič tudi Ljudmila na tujem morala zvedeti bridko novost o Vinkovej smrti, o kateri se je tako določno govorilo po lipniškeji okolici in njenem obližji. Uboga žena se je s strežnico zaprla v svoje samotno stanovanje, tam je revica, odstranjena od vsega sveta,

svojo osamelost in moževno nesrečno smrt pomilujoč, do smrti užaljena cele dni in noči prejkavala.

Med tem je Binče sam na Lipnici mogočno gospodaril, kakor in kolikor se mu je ljubilo. Po bratovej izgubi se je res kmalu zopet utolažil; bil je miren, ako mu ni nihče o bratu govoril. Če ga je pa kdo zopet na-nj spomnil, začel je jokati. Posebno jezil in hudoval se je pa nad strežajem, ko je slišal o njegovej malopridnosti. Rotil se je, da ga bode na drobne koščeke sesekal, ako še kterikrat pride na Lipnico. — Za kmetijstvo si je pridobil Binče zopet nekaj prejšnjih poslov nazaj, da so opravljali najvažnejša dela; tudi on sam je kaj priredil, kar je bilo za največjo potrebo. Vendar pa nista mogla Binče in Matevž z združenimi močmi zopet uvesti onega reda na Lipnici, kakoršen je bil v prejšnjih časih. Binče je spoznal, da potrebuje umno gospodinjo, ktera bi na Lipnici vse preskrbovala in urejala, kakor prej Ljudmila. Dolgo se je že s to mislijo bavil, nekega dne pa Matevža resno in pomenljivo nagovori:

„Čuj, Matevž! Dobro bi bilo, ko bi si jaz ženo vzel.“

„Se vé!“ odgovori Matevž, „Jaz sem ti že hotel davno o tem govoriti. Vsa dekleta v vasi sem si že ogledal, vendar pa še ne vém, ktero naj bi ti jemal.“

„Kaj še! Kmečka ni zá-me. Moja žena mora učena in omikana biti, kakor je bila Vinkova Ljudmila.“

„Take pri nas ni.“

„Matevž, midva se popeljeva v Ljubljano, tam si jaz v imenitnih krogih izberem svojo nevesto.“

Matevž je obstal ter Binčeta strméč gledal tako kakor takrat, ko se je s svojim tovarišem moral v mesto peljati, da bi za balon potrebnih stvari nakupila. Vedel je, da se njegov svojeglavni gospod ne dá z lepa pregovoriti, ako si je kaj v glavo utepel; torej je tudi ta vožnja gotova.

„Že sem vse preskrbel, kar je potreba,“ nadaljuje Binče. „V mestu prideva v društvo grofov, baronov in drugih plemenitašev. Glej, da se bodeš pri teh lepo obnašal, ako te kterikrat s sabo vzamem.“

„Kakšni pa so ti plemenitaši?“ vpraša Matevž. „Jaz nisem še nobenega videl.“

„Kakšni! Kakoršni drugi ljudje. Toda od stanú so.“

„Stanú? Kakega stanú?“

„Matevž, ne bodi siten!“ vpije Binče, kteremu je bilo neprijetno tako popraševanje. „Počakaj malo! Bodem ti že kterega pokazal. V gledišči se ti gospodje med igro na glas pogovarjajo, pa konje in pse radi imajo.“

„To ni nič posebnega,“ pravi Matevž. „Naš pastir —“

„Matevž, ti si strašen gumpec!“ jezi se Binče. „Kdo naj bi s takim

surovežem kam hodil! Zato sem že davno pisal v Ljubljano po dva gospoda, ktera te bodeta nekoliko otesala in tvojo ostudno robotost malo uglasila.“

Drugi dan sta prišla na Lipnico zaželena dva gospoda, ktera naj bi sedanjega lipniškega gospodarja in njegovega prijatelja urila v vseh umetnostih in ročnostih izbornega in plemenitega vedenja; po njih je hotel Binče pozvedeti osobito vse skrivnosti uspešne udvorljivosti. Prvi je bil dolg in suh mož; pri svojej hoji je čudno skakljal in se zibal, kar je dobro značilo njegovo strokovnjaštvo: bil je namreč plesni učitelj. Drugi pa je bil majhen in trebušen možiček, ki se je vedno na vse strani uklanjal, kolikor mu je njegovo sključeno telo pripuščalo. Ta naj bi Matevža in Binčeta naučil francoščine, in sicer v štirinajstih dneh, kakor je Binče računil. Je-li ta mož znal, kako težavna bode njegova naloga, to se ne vé; dobro pa je vedel, da mu bode Binče njegov trud bogato plačal.

Takoj drugi dan se je začel poduk. Po Binčevem načrtu so se zjutraj francoščine učili, popoldne so pa plesali. Binče je z nenavadno potrpežljivostjo francoske besede narekoval, Matevž je pa debelo gledal svojega debelega učitelja. Pri plesu je Matevž počasi kakor stope vzdigoval svoje noge ter se neukretno motal po sobi, njegov tovariš je pa kot prava vrtalka skakal okoli njega, kakor opica okoli medveda, kterima je plesni učitelj na vso moč godel in žvižgal, da je že komaj dihal. Tako je šlo prvi dan. Drugi dan se je pa Binče že sila naveličal. Učiteljev ni več poslušal; ko sta ga pa ta dva nekako pregovarjati in siliti hotela, vrže ju iz sobe ter oba z Lipnice spodi. Če hoče ktera gospica moja nevesta postati, mislil si je sam pri sebi, naj z mano po slovensko ali nemško govori in se po domače vede. Kaj bi se še jaz po francosko pačil!

„Matevž!“ veli svojemu tovarišu. „Jutre zjutraj odrineva. Še danes pojdi gor k Dobrihi! Obljubil mi je natančen zemljevid dati, kterega bodem potreboval na potovanji. Tega mi prinesi! Jutre zgodaj pa pripravi voz in naprezi Murota!“

„Nikar tega tako daleč s sabo jemati!“ odvrne Matevž. „Saj ga poznaš.“

„Jaz ti to velevam. Kaj bodeš toraj ugovarjal!“

„Pa poskusi, če hočeš! Bodeš videl: Muro se bode naveličal, sredi pota se bode zabrnol ter bode mirno nazaj vozil; nihče ne bode zamogel tega njegovej trmoglavosti zabraniti.“

Matevž je imel prav, in Binče mu ni mogel ugovarjati. Prihodnji dan sta napregla dva konja in sicer izmed vseh najbolj pohlevna in počasna, da se jima ne bi zopet splašila. S tema sta se rano zjutraj odpeljala z Lipnice proti Ljubljani. Po potih, koder sta se peljala, bilo je povsod videti obilo sledú in znamenj vojnih časov. Ljudje so voljni ali

prisiljeni dovažali avstrijskim vojakom potrebnih rečij, tudi živeža so jim morali dajati. Večkrat sta potnika srečala z ranjenci preobložene vozove, kateri so iz bojnega torišča prihajali ter ranjene vojake v bližnječasne bolnišnice prevažali. Sploh se je v celej deželi kazal največji nered in zmešnjava.

Za vse to se pa potnika nista zmenila. Počasi sta se dalje peljala ter sta v mraku prišla v Višnjo goro. Matevž je hotel tam ostati, Binče je pa le dalje silil, ker je še danes hotel v Ljubljano priti. A ko sta oba utrujena na vozu zaspala, prebudi in ustavi ju nad Višnjo goro vojaška straža ter ju nazaj v mesto vrne. —

Minolo je že bilo nekaj tednov, odkar je moral major Lipnico zapustiti in odkar je Ljudmila od doma pobegnola. V tem času pa so začeli Avstrijci na Francoze od vseh strani hujše pritiskati. Premagali so jih na Ljubeljnu, pregnali so jih od Karavank proti Ljubljani ter so jim vzeli mesto Kranj. Vendar so se Francozi kmalu zopet osrčili; posrečilo se jim je, da so Kranj zopet ugrabili, nato pa celo Gorenjsko za se pridobili. Tudi na drugih straneh so se dobro držali in zasedena mesta branili, dokler so mogli. Toda povsod jim sreča vendar ni bila ugodna. General Belotti je most pri Črnučah zasedel, da bi Savo branil proti avstrijskemu nalivu. A general Fölseis ga je tam zajel in ves njegov polk potolkel; celó poveljnika samega je ranjenega ujel.

Še hujša borba pa je bila z Avstrijci na dolenskej strani. Pri Šmariji se je bil postavil polkovnik Milutinović ter je tú pričakoval sovražnega napada. Nekega dne zagleda zjutraj rano prve francoske oddelke, ki so se po cesti od Ljubljane proti njemu pomikali. Urno razpostavi svoje majhno krdelec na bližnjem višini, ktera je bila šmarijskim prebivalcem prava naravna zaslomba zoper sovražnike. Francoska presila je bila velika. Po celej vojnej črti so napadniki Avstrijcem mogočne čete nasproti postavili, z enim bataillonom so jih pa hoteli od strani zajeti. Milutinović pričakuje pomoči od generala Rebrovića, toda ura je že štiri popoldne odbila, a pomočnika še nikjer nobenega ni bilo. Neustrašljivi polkovnik sklene s hrabrim činom rešiti se iz te zadrege. Stotnik Nikić je oni sovražni bataillon, kateri je hotel Avstrijce na križu zajeti, hipoma iz zatišja napadel; v istem času je pa tudi polkovnik na vseh krajih na sovražnika planol. Hud boj se vname, a zmaga je bila slednjč vendar na strani domačinov. Zvečer se začno Francozi nazaj proti Ljubljani pomikati iz onega osodepolnega kraja, kjer so okoli pet sto mrtvih in ranjenih vojakov na bojnem polji pustili ter izgubili blizu sto od Avstrijcev ujetih ljudij.

Po tej zmagi je bilo pa tudi Milutinovićevo majhno krdelec tako oslABLJENO, da bi ne moglo več drugega napada odbiti. Polkovnik je zatorej nazaj odrinol proti Višnji gori, ter se je na sosednjih gorah blizu

mesta z generalom Rebrovićem utaboril in utrdil. Drugi dan so pa že za njim pridrli Francozi; v mestu so se naselili in bližnji grad zasedli. Odslej sta oba nasprotnika skrbno drug drugega opazovala, da bi se prilično zgrabila in merila.

Take so bile razmere v višnjegorske okolici, ko se je Binče z Matevžem tja pripeljal. Umevno je bilo, da Francozi čez svoje prednje straže niso pustili nikomur uhajati. Ljudje v mestu so bili Francozom nezvesti in nezanesljivi. Marsikdo izmed njih bi utegnil mimo straž skrivši k Avstrijcem uskočiti ter jim vse razmere in skrivnosti o francoskih naklepih, o njih četah in legah ovaditi. Zato so stražniki Binčetu zabičili, da tudi drugi dan ne sme mesta zapustiti, in sploh ne pred bitko, ktera se ima že v prihodnjih dneh biti. Se vé da se je Binče strašno jezil in rotil, a vse ni nič pomagalo. Vendar ni obupal; sklenol je voz v mestu pustiti ter z Matevžem sam peš skrivši po ovinkih in zatišnih stezah iz te okolico uteči. Pridobil si je za to potov veččega moža, kateri bi ga naj po noči tihoma iz mesta odpeljal ter ga po stranskih potih zopet odvedel na cesto, ki pelje v Ljubljano.

Črna noč je bila zakrila zemljo s svojim temnim krilom. Hladne nočne sapice so se igrale s plapolječimi plameni stražnih ognjev, kateri so že jeli drug za drugim polagoma ugašati. Burni hrup, katerega je po dnevu delalo veliko množstvo po onih krajih nakupičenega vojništva, ponehal je polagoma. Nekatere vojake je spanec premagal, le stražniki so na odločenem mestu počasi stopaje bistrim očesom gledali na vse strani, od koder bi jih utegnil iznenaditi — sovražnik.

Po strmih brdih blizu prednjih francoskih straž plazile so se pozno po noči po grmovji tri moške postave. Bil je Binče z Matevžem in pa njun vodja. Srečno so se bili priplazili že do zadnjih straž, kajti krila jih je noč in gosta megla. Vojaki so pohajali na vse strani ter so jih večkrat srečali. Marsikdo od njih jih je od daleč nagovoril, a na srečo se je vselej v obližji oglasil kak stražnik, uhajalci so pa molčé dalje šli. Dospeli so v prostrano dolino, kjer so misléč, da so že popolnoma rešeni, mirno dalje potovali. Francoske straže so bili pustili že daleč odzad na desnej strani, na levi strani pak so bili v enakej daljavi Avstrijci razpostavljeni. Hipoma začujejo potniki tik zraven sebe zapovedujoč glas: „Stoj!“ Blizu njih je stal oddelek vojakov, katerih pa prej zaradi pregoste megle ni bilo mogoče videti. Kaj je bilo storiti! Na nasprotni strani bližje avstrijskim stražam je stala samotna kočja, ktera je pa bila sedaj od prebivalcev popolnoma zapuščena, kajti stala je prav v sredi med obema sovražnima strankama. Tja se Binče naglo umakne ter svoja tovariša s sabo potegne. Kočina vrata so bila odprta; vsi trije uhajalci urno v vežo planejo, misléč, da tako daleč vojaki za njimi ne pridejo. Z rokami tipajo po steni; ko pa najdejo vrata bližnje sobe samo priprta, skočijo hitro noter, da bi se

od znotraj zaprli. Toda pri vežinih in pri sobinih vratih ni bilo nobenega pripravnega zapaha ali ključavnice, da bi se pred sovražniki zavarovali. Plašno vsi trije po sobi tavajo. V tem trenutku pa se odpró vrata pristranske čumnate in iz nje stopita naglo in odločno dva avstrijska vojaka z nabitimi samokresi v roci. Ta dva sta bila takoj prvi dan po svojem prihodu v te kraje v onej starej koči majhen sodček vina zavohala, kterege je gospodar ali pozabil ali ga pa v naglici ni utegnil s sabo vzeti. Po noči sta hodila vojaka pit. A danes sta se pač prestrašila, ko sta zaslišala ropot v bližnji sobi. Menéč, da so Francozi, planola sta z orožjem v roci v sobo, toda pri svitu majhne leščerbe, koja je jima v čumnati brlela, spoznala sta, da so ti trije mirni in neoboroženi ljudje. Začeli so se že pogovarjati in popraševati, a v tem hipu se zopet vrata odpró in v sobo stopi pet francosko oblečenih vojakov.

Vstopivši veli prvi med vojaki s strogim glasom v slovenskem jeziku :

„Udajte se in odložite orožje!“

Binče se je stresol pri tem glasu, kterege je dobro poznal. Lipniški strežaj je v francoskej opravi pred njim stal. Pogled na tega človeka je v Binčetu takoj vzbudil spomin na nesrečnega brata. V ognjevitem mladenču je hipoma vsa kri po žilah zavrela; Binče ni bil nikoli zmeren; vsako reč je ali popolnoma preziral, ali jo je pa v skrajnosti pretiral. Pozabil je sedaj, da je strežaj oborožen vojak, prezrl je vse tedanje razmerje, pred seboj je videl le njega, ki je sramotno izdal svojega gospoda. Na vseh udih se tresoč meri nekaj časa s krvavim očesom svojega nasprotnika, nato se pa ljuto ná-nj vrže z glasnim krikom :

„Izdajica! Čakaj vrag! Ti si mojega brata ubil.“

S hudim naskokom je bil Binče strežaja na tla podrl. Toda ta je bil mnogo močnejši nego njegov napadnik; kmalu je spravil Binčeta pod se ter ga je davil. Med tem so se pa tudi že drugi vojaki sprijeli. Vpitje je hrumelo, puškin strel se je razlegal po sobi. Eden avstrijskih vojakov je že v krvi ležal na tleh, njegov tovariš pa je pomeril na strežaja, ki je Binčetu na prsih klečal. Strel zadoni, strežaj kratko a bolešno zajeci, nato se pa predrtih prsij zgrudi mrtev na tla.

Med tem se je pretrgala meglena odeja, ki je bila vseskozi zagnola okolico. Izpod neba zasveti polmesec ter s svojo otožno lučjo posije na gručo stražnih vojakov, kteri so preko doline štiri ujetnike peljali, dva mrtveca pa na ramenih nesli molčé v francosko stanišče.

Drugi dan so ujetnike pripeljali pred starega, sivega generala, kteri je zatožence zaslišal ter njih krivdo presojeval. Binčetu se je veliko očitalo. On sam je svoja tovariša našuntal, da sta kljub vojaškej prepovedi z njim mesto zapustila; on je vojaka francoske armade če tudi ne z orožjem, vendar pa v zlobnem namenu napadel in na tla vrgel. Vrh tega so pa

še pri njem našli natančen zemljevid, na katerem so bili vsi kraji bojnega prizorišča podčrtani. Ni torej dvomiti, da je on ogleduh, kateri hoče moč francoskih čet, njih lego in druge razmere pozvedeti, nato pa vse te reči Avstrijcem ovaditi. Zaradi te krivde so ga sodniki soglasno k smrti obsodili.

To rabsodbo začuvši Binče glasno zaječi in po vsem životu trepeče. Silno ga je iznenadila ta tužna obsodba, kajti nobene krivice si ni bil svest, vojaških postav in pravil v vojnem času pa ni poznal. Na kolena se zgrudi ter jame glasno ihtéč sodnike prositi za svoje življenje. Roti se, da je nedolžen, častnikov se poprijemlje za roke in za noge ter prosi usmiljenja. Ko se pa ti niso dali omečiti, prične jih bolj trdo nagovarjati: „Pustite me pri miru, razbojniki! Meni je dal Dobriha zemljevid, da bi si med potjo iz njega imena dolenskih mest in krajev zapametoval. Jaz sem miren človek ter nikomur nič žalega ne storim; samo tega mrtvega vojaka, ki je bil prej naš strežaj, sem enkrat butnol, ker je mojega brata izdal. Kaj so meni mar Vaši prepiri! Radi mene se med sabo lasajte, kolikor Vam drago, jaz se grem pa v Ljubljano ženit.“

Ko so pa vojaki hoteli obsojenca iz sobe odpeljati, počenol je ta na tla ter se je po tleh valjal. Vse to otroče vedenje in pa čudni Binčevi govori so bili vendar sumljivi; general je začel z nova premišljevat in s častniki preudarjati. Med tem se pa oglasi Matevž ter veli:

„Saj je menda tukaj kje blizu major Besson, ki je bil prej pri nas na Lipnici. Ta lahko spriča, da sva poštena in pravična človeka.“

„Kako si pameten, Matevž! Brata mi je požrl ta surovež; misliš, da bo mene zagovarjal?“

Pri Matevževeji opazki so navzoči častniki pozorni postali; takoj ukaže general poklicati majorja, ki je v obližji imel svoje stanišče.

Čmeren in zamišljen je major po svoji sobi hodil. Prej toliko vesel, v društvu živahen in ljubeznjiv tovariš postal je tih in odljuden. Kolikor občutkov je še njegovo v bojnem hrupu in materijalnem svetu utrjeno, od vsega ljubezenskega sanjarstva strezveno srce zamoglo obseči, vse to se mu je v zadnjem času v prsah vzbudilo. Vse gorje neuslišene ljubezni ga je navdajalo, ko je v svojem čuvstvu in samoljubji razžaljen z Lipnice odhajal, ne vedoč, kam je utekla, kam je pred njim zbežala ona, h kateri ga je srce z vso silo vleklo. Gotovo je ne bode nikdar več videl. Življenje se mu je priskutilo, ni imelo zá-nj nikake veljave v primeri z boleštjo njegovega zapuščenega srca. Pri glasu vojne trombe mu je oko divje zažarelo; sredi bojnega torišča, sredi med stokom in ječanjem ranjencev, po mrtvakih in krvi gazéč iskal si je tešila. Kakor lev se je bojeval pri Šmariji, toda njega, ki si je želel smrti, ni ranila osodepolna svinčenka. Zdrav in nepokvarjen je sedaj premišljeval in ugibal v svoji celici ter pričakoval novih bojev.

Nemalo se je začudil major, ko je v sobi, kamor je bil poklican, pred sabo zagledal Binčeta in Matevža. To svidenje mu je prav ugajalo, kajti živo so mu stopili pred oči dogodki preteklih dnij. Prijazno je jel Binčeta nagovarjati, toda ta mu ni dal nobenega odgovora, ker se ga je nekoliko bal, nekoliko ga je pa črtil. Ko je pa začel general popraševati in razlagati, zakaj je majorja poklical, zasmejal se je ta na glas; tako smešno se mu je zdelo to vprašanje. Vedel je, da ta dva človeka si kaj takega nikoli ne bi umislila. Poznal je oba; če bi jih kdo tudi nalašče najel, za tak posel bi bila brezdvomno nesposobna. Smejé a odločno je torej major generalu odgovoril:

„Ta dva sta neškodljiva človeka, jaz ju dobro poznam. Za ogleduštvo je prvi bedast, drugi pa preneroden.“

Uro pozneje sta se Binče in Matevž mirno zopet dalje peljala po cesti proti Ljubljani. —

Pri Šmariji se je dobro videlo, kako hudo je tú pred nekterimi dnevi vojska razsajala. Polje je bilo poteptano, žito pomendrano. Pri cesti so ležali tam pa tam kosovi razdrtih voz, prevrnjeni tovari; nekoliko pobitih in onemoglih konj, katerih do sedaj še ni bilo vseh možno zagrebsti, ležalo je po raznih krajih ob cesti in na polji. Roparske ptice so se okoli njih zbirale, smrad se je razširjal v obližji te mrhovine. Videlo se je pa, da se še ni sklenolo primirje. Brzi jezdicí z nujnimi poročili in ukazi tekali so po cesti gor in dol, cele vrste obloženih voz so se vile po cesti proti Višnji gori.

V Ljubljani se je vse trlo ljudij in vojakov, da se je človek skoz guječo komaj preriti zamogel. Že od začetka vojske je bilo v Ljubljani več nego petnajst tisoč mož; pozneje se jih je še več v Šent Vidu in v Šiški naselilo. Sam namestni kralj je imel v Ljubljani svoje stanišče. Vrh tega so pripeljali po bitki pri Šmariji dvaintrideset z ranjenci obloženih voz v Ljubljano; ko so bile bolnišnice napolnjene, morali so po hišah privatni ljudje za bolnike skrbeti. Sila veliko požrtvovalnosti se je takrat od mestnih prebivalcev terjalo: morali so vojakom stanovanje dati ter jim na vse strani potrebnih rečij dovažati, in ko so Francozi mestni grad in most pri Črnučah utrjevali, pritegnoli so čestokrat tudi kmete in meščane k temu delu. Vsled vedno večjih davkov in neusmiljenega izterjevanja je ljudstvo skoro že omagalo, vojaki so bili pa že tako razvajeni, da so siloma zahtevali in ropali, kar in kolikor so mogli. Ljubljanski maire se je zatorej večkrat potegnil za meščane pri intendantu, naj bi ta pri namestnem kralji olajšanja teh težav izprosil. A pomagalo je le malo, kajti Francozi so bili gledé denarnih zadev v hudih stiskah.

V Ljubljano dospevši pustila sta potnika voz v prvej gostilni, nato sta se pa po ulicah v središče mesta dalje pehala, gledala in zijala. Le

malo prodajalnic je bilo odprtih, gostilničarji so prav previdno tržili z jedjo in pijačo, okoli branjavk na oglu ulic so se pa vedno zbirale gručee vojakov, ki so se robato šalili in brez plače po sili jemali, ako je bilo mogoče. Tam pa tam se je slišal prepir med meščani in vojaki, ki so ljudi s silo priganjali k delu na grad.

Vsega tega Binče ni veliko opazoval. Hitel je urno dalje ter iskal razveseljevanja; to je bila njegova najprva briga. Spomnil se je, da se je pred nekimi leti na lesenem konji sedéč v krogu vozil pod veliko, iz platna narejeno streho, ktera se je tudi nad njim vrtila. To je bilo prekrasno. Take voznje v kolobarji si je Binče želel. Svojega tovariša je prijel za roko ter ga s sabo vlekel v neko predmestje, kjer so se vršile take igre. Toda podjetnik teh iger noče danes voziti, ker je premalo udeležnikov. A Binče je kmalu nabral celo krdelo postopačev in vlačugarjev ter je za vse plačal. Za ta denar bi se bil se vé da tudi lahko vozil čep prav sam na enem sedeži sedéč, ali dejal je, da samemu se voziti ni pravega veselja. Plačal je vrh tega vsem še posebej njih trud, ker so se nekteri naveličali ter hoteli oditi. Denar je metal med nje ter se radoval vidéč, kako so se lasali in tepli za-nj.

Nato pelje Matevža v gledišče. Star služabnik mu odpre vrata ter se čudom čudi, ko mu Binče veleva, naj takoj prično igrati.

„Igrati? V tem času?“ poprašuje ga začudjen. „Saj bi nihče ne prišel v gledišče.“

„Jaz plačam za vse!“ odreže se Binče ter iz žepa izvleče polno možnjo denarja.

„Nič ne pomaga. Saj ni igralcev tu.“

„Za denar se vse dobi. Jaz grem h glediščnemu vodji.“

Vodja pa ni maral dolgo poslušati Binčevih prošenj. Prej nego je ta svojo težko možnjo pokazal, zavrnil ga je ven iz sobe.

Binče se je rotil in pri služabniku doli pri vratih pritoževal zaradi take neuljudnosti. Služabnik ga je pa lepo podučil; ako hoče v višjih krogih kaj doseči, naj se vede z največjo izbornostjo ter naj sebi in svojemu tovarišu preskrbi malo bolj pristojno obleko. Res je imel Matevž povse kmečko obleko, Binčeva noša je bila sicer nekoliko boljša, a vendar ne moderno okusna. Zato je Binče sklenol kakega krojača poiskati, da ga malo lepše opravi.

„Meni lepo novo obleko!“ nagovori Binče krojača, „temu pa,“ na Matevža kažóč, „fino livrée-napravo!“ Matevž bode odslej Binčev laquais; tako je glediščni služabnik svetoval.

Krojač ju je nekaj časa molcé gledal. Nato pa počasi zajeclja:

„Kdo bode pa plačal?“ Misli je, da se šalita, kajti njuna zvučnost ni kazala, da bi bila posebno denarna.

„Kaj? Ta trapast srakoper se drzne to popraševati? Ali hoče, da mu vso njegovo beračijo skup plačam?“

„Oprostite!“ poprosi krojač, ki se je zbal, da se ne bi preneglil. „Jaz sem le mislil —“

„Nič misliti! Storite, kar sem Vam ukazal! Potem Vam pa z denarji usta zamašim.“ Nato izvleče iz žepa polno pest denarja ter ga na mizo vrže.

„Vaš najponižnejši sluga, premilostljivi gospod!“ pravi krojač ter se globoko pripogne.

Pol ure pozneje sta ta dva bogata kupca iz prodajalnice odhajala povse novo oblečena. Čez nekaj trenutkov se pa Binče zopet nazaj vrne, odpre prodajalnična vrata ter na pragu stojéč noter zavpije:

„Čujte krojač! Ali veste za kako gospodično?“

„Gospodično? Se vé! Káko pa? Čemu Vam bode, gospod?“

„Čemu mi bode! Glej ga tepca! Oženiti se hočem z njo.“

„Takih imamo v Ljubljani prav obilo. Ali je treba premoženja?“

„Imam sam dosta.“

„Potem je pa reč prav lahka. Tu blizu, na oglu te ulice stanuje gospa Linden-ova. Dve prav zali hčerkici ima, kateri bi že davno rada oddala.“

Binče se je takoj spomnil, da je ta gospa pred nekimi leti Rojarjeve na Lipnici obiskala, in da se je on takrat s polodrastlima hčerkama prijazno kratkočasil in igral. Hitro torej popraša, kje stanuje imenovana gospa ter z Matevžem po ulici odide, drobno stopajoč v svojej novej gizdavej obleki. Njegov okorni tovariš je pa imel dolgo do pet segajočo suktnjo, na glavi visok klobuk z zvezdo; svoji veliki v bele volnene rokavice oblečeni roki je z razprostrtimi debelimi prsti daleč od sebe molil ter delal zraven svojega gospoda velike in dolgočasne korake. Binčetu se je gumba na rokavicah odpela; Matevž bi moral zapeti. Ker se mu pa to pri njegovih debelih prstih ni hotelo posrečiti, jel ga je Binče razdražen sredi v gnječici na ulici suvati in zmerjati. Ljudje so obstajali ter smeje se to čudno dvojico opazovali. Dalje gredé je tudi Binče zapazil, da se jima nekateri ljudje posmehujejo.

„Glej, Matevž, ono na pol mestno oblečeno deklino, ki se vedno ozira in se nama reži! Morebiti naju pozna.“

„Morebiti je iz naših krajev, ali pa še zeló iz Mačkovic domá,“ pristavi Matevž.

„Pojdi jo vprašat!“

Matevž se nekoliko bolj hitro pomakne, da doide smejočo se deklico.

„Ali ti naju poznaš?“

„Se vé da! Kako bi pa ne?“ odgovori deklica zbadljivo.

„Gotovo si iz Mačkovic domá?“

„Kaj še! Iz Šiške sem.“

„Kako pa naju poznaš?“

„Ker si ti pravi butec, tvoj gospod pa tepec.“

„Kaj je rekla?“ vpraša Binče Matevža nazaj prišedšega.

„Da si ti butec, jaz pa tepec.“

Gorka zaušnica je sedela Matevžu na ušesu, ko je to izgovoril.

„Ti se upaš o meni tako govoriti! Saj nisi prav slišal.“

„Ne bodi hud, Binče! Zmotil sem se. Rekla je, da sem jaz butec, in ti tepec.“

Binče je daljši govor pretrgal zagledavši pred seboj hišo, v kateri je stanovala gospa Linden.

„Gospa Linden!“ prične Binče govoriti v sobo stopivši. „Jaz sem Albin Rojár, bogat posestnik z Lipnice; mislim, da me še poznate. Vém, da imate dve hčerki za možitev. Eno bi rad v zakon vzel, zato sem k Vam prišel. Sami vidite, da sem postaven in še mlad.“

„O kresu bo imel dvajset let,“ pravi Matevž.

Gospa je bila zelo vesela takega nagovora. Poznala je dobro vso lipniško družino. Spoštovala je Vinka ter ljubila Ljudmilo. Sila se je torej prestrašila začuvši o žalostnej osodi teh dragih znancev, osobito pa o Vinkovej smrti. Vendar jej pa ni bilo nevšečno, da se je vse to naključilo in cela reč na ta način izmotala. Saj pride éna njenih nebogatih hčerk na ono imenitno lipniško posestvo, kjer bode svojevoljno gospodarila, kakor se jej bode ljubilo. Njen mož Binče ni sicer prav bistro glavice, z gospodarstvom se ne bode veliko ukvarjal, toda dober človek je, ki ne bode svoje ženi v nobeni stvari nasprotoval. Njena hčerka bode torej pravi gospodar na Lipnici, vse se bode ravnalo po njenej volji. Njeni hčerki sta hvaležna otroka; nobena od nju ne bode kot bogata posestnica pozabila, da ima v mestu staro mater, ki mora s svojo majhno pensijo pičlo in skromno živeti. Rada je torej Binčetu privolila ter še pridejala, da se bodete tudi njeni hčeri veselili takega častilnega predloga.

Gospodična Lina in gospodična Nina, dve zali plavolaski, dasi v svojih nazorih popolnoma različni, bili ste vendar v enej reči edini, namreč, da bi se obe radi brž ko mogoče ómožili. Lina je bila pametna, kakor je mati dejala, prav pametna deklica, ktera je kljubu svojej mladosti vendar umela brez sanjarskih navodov trezno računati z dejanstvenimi razlogi v življenji. Želela si je v zakon kakega bogatega kupca ali posestnika, vzela bi starega ali mladega, da ima le denar. Vsa drugačna je bila njena sestra Nina. Celi dan je pri oknu slonela, zdihovala in rosnim očesom koketovala z mimo pohajajočimi častniki. In pa še ti francoski častniki! Kako izborno se znajo vesti, kako sladko znajo govoriti, dobrikati se in lagati. Okó je gospici zasvetelo, ko je od daleč zagledala dvobojno suktnjo; srce jej je jelo glasno bítí v razvnetih prsih

ko je zaslišala sabljo rožljati po mestnem tlaku. Lina je igrala glasovir, Nina pa je risala in s čopičem na blatno barvala. In čudo! Karkoli je začela risati in načrtovati, končna podoba je vendar le bila — brhki in vitki gospod lieutenant z mehкими brkicami pod nosom.

Vsako bi mislil, da gledé lastnostij in nazorov Binčetu bolj pristoji Lina nego pa njena sestra; snubec ni bil nikakor podoben onim moškimi postavami, ktere so se v sanjah rodile v Nininej glavi. Vendar pa si je Binče Nino zbral za svojo nevesto; mati je dovolila, hči pa ni ugovarjala. Do noči je ostal Binče v družbi te družine ter se je veselil svoje zaroke in svoje mlade neveste. V brezmerem veselji je objemal — svojega Matevža, menda iz stare navade.

Drugo jutro sta bila Binče in Matevž rano zopet na ulici. Binče je hotel svojej nevesti nekaj daril nakupiti. Toda gnječa je bila še večja nego prejšnji dan. Zjutraj zgodaj so prišli iz Črnuč trije batailloni s šestimi topovi; hiteli so dalje po dolenjskej cesti onim četam na pomoč, ktere so pri Višnjeji gori od Avstrijcev premagane nazaj proti Ljubljani bežale. Še tisti dan, ko je Binče iz Višnje gore v Ljubljano prišel, zgrabil je general Rebrovič francoske posadke. Polkovnik Milutinović je grad napadel in vzel. Francozi so zbežali proti Ljubljani, Milutinović je pa zopet Šmarije zasedel. Okoli devet sto Francozov je bilo ujetih, veliko pa ranjenih in pobitih. Po noči so pripeljali zopet sila veliko ranjencev v mesto, prihodnje jutro pa je bila Ljubljana natlačena z vojaki; nekteri so bili po dolenjskej cesti od Višnje gore pred Avstrijci pribežali, drugi so bili pa od Črnuč svojim ubežnim tovarišem na pomoč prihitali.

S težavo sta se Binče in njegov tovariš po ulicah skoz gnječo rivala. Ker je bilo dosta novih rečij in mnogo ljudij videti, gledala in zijala sta na vse strani ter nista opazila, ko sta se na nekem razpotji ločila in je vsak posebej po drugej ulici krenol. Čez dolgo časa je še le Matevž opazil, da je sam. Letal je po celem mestu na vse strani, a vse zastoj: svojega gospoda ni več našel. Utrujen se pred neko hišo na klop vsede ter mirno pričakuje rešitve, ker sam ni vedel kam iti. Usmilili so se ga vojaki, ki so delavcev nabirali. Odpeljali so ga na grad, tam je pa moral na nasipih delati, dokler so bili Francozi v deželi.

Bolj prestrašil se je Binče, ko je izgubil svojega pajdaša. Na mestu je obstal ter se na vse strani obračal, nato je pa po cesti tekal gor in dol ter glasno jokajoč klical: „Matevž, Matevž!“ Čez nekaj časa se mu pridruži neki tuj mož in ga povabi, naj z njim gre. Skrbel bode, da Matevža najdeta. Binče je ubogal in je šel. Tujec ga pelje v neko postransko krčmo: v skrivnej sobi je bilo tam veliko mož zbranih, ki so pri dolgih mizah sedé pili in se živahno pogovarjali. Ko Binče s svojim spremljevalcem vstopi, stal je neki dolg in suh mož na klopi ter je svojim verno poslušajočim sosedom navdušeno govoril:

„Sedaj je osoda tujcem hrbet zabrnola. Kakor zbegane ovce so od vseh krajev zmagani k nam pribežali. Spodobi se, da sedaj tudi mi kaj pripomoremo in vse to vztrajno izvršimo, kar so Avstrijei slavno pričeli. Vsak izmed Vas bode gotovo mojim besedam pritrnil.“

„Dà vsi se hočemo uzajemno zoper tujce boriti,“ vsi v zboru odgovoré.

„S prva smo se bili še precej spoprijaznili s Francozi, ker smo od njih več sreče pričakovali. Danes si vsakdo izmed nas želi prejšnje vladarstvo nazaj ter je pripravljen svoje prepričanje dejanstveno skazati. Iščimo si torej le pomočnikov in somišljenikov, kateri nam pri našem prizadevanji pripomorejo.“

Binče je hlastno pil in pazljivo govore poslušal. Vse je bilo kakor iz njegovega srca govorjeno. Vedno je govorniku prikimal, pritrjeval in z rokama ploskal. Slednjič je pa tudi on vstal ter je jel zbranim možem razlagati lipniške dogodke:

„Kar se je pa pri nas godilo, tega si Vi še misliti ne morete. Brata so mi umorili, svakinjo so po svetu pognali, nato so pa jeli sami mogočno gospodariti na našem posestvu ter nas zatirati. Komaj smo pričakovali Hrvatov, kateri so jih iz naših krajev zapodili.“

Binče se je bil zopet hudo razvnel, ko se je spomnil svojega brata; tudi vino ga je bilo že zeló razgrelo. Skočil je v pristransko sobico, kjer so uporniki hranili nekaj orožja. Hipoma se je oborožil in nekaj srednjeveške vojaške oprave ná-se nataknoł. Tako napravljen je po velikej sobi razgrajal in može na boj budil, če prav so se bili uporniki večjidel že razšli si novih puntarjev nabirat; kmetom po okolicaš so se hoteli pridružiti ter z njimi uzajemno Francoze zgrabiti. Binče sam je z nekterimi moží v sobi ostal ter dalje razsajal in rojil.

Mahom stopijo v sobo francoski vojaki. Uporniki so bili naglo skozi skrivna vrata izginoli. Binčeta so pa prijeli in ga na grad v zapor odpeljali. Ujetnik se je se vé da sklicaval na majorja, a sedaj ga ni nihče poslušal. Velika truma zijalcev ga je po ulicah spremljevala, ne da bi ujetnika gledali, kar je bilo pač vsak dan mogoče videti, ampak čudé in smeje se, ker je bil Binče tako čudno napravljen. Iz okna neke hiše se začuje glasen krik; Binče se za-nj ni zmenil. Bila je gospica Nina, ki se je s svojo sestrico pri oknu slonéč, sanjarsko premišljuječ ozirala po ulici ter pričakovala svojega ženina: „Lep kakor pomladansko jutro v bliščečej jeklenej opravi pride na čilem konji moj mladi vitez. Ponosno in s častjo popelje izvoljeno nevesto v svoj grad.“ In res je Binče prišel, toda lep ni bil, najmanj pa kakor pomladansko jutro. Rudeča, dvakrat prevelika suknja mu je segala skoro do pet, po tleh se je vlačila velikanska sablja, na glavi pa mu je čepela pohabljená in oguljena čelada. Vsa oprava je bila iz davno že preteklih stoletij. Ljudje so se mu smejali, gospica Nina

pa je preplašena omedlela. V blage namišljije utopljena je srečno pri oknu sanjarila, a Binče jej je s svojo čudno prikaznijo pokazal pusto vsakdanjo prozo.

Binče je dolgo v ječi jokal in tarnal. Toda nobena razburjenost ni pri njem dolgo trpela. Pomiril se je in je zaspal. Po noči ga nekdo rahlo prime za ramo. Ujetnik se predrami, mane si oči ter pri slabej razsvetljavi zagleda pred sabo — debelega korporala. Ta je po dnevu videl in spoznal Binčeta, ko so ga v zapor peljali. Ker je bil po noči pri ujetnikih na straži, ni mu bilo težavno k Binčetu se v ječo priplaziti.

„Za Boga! Reši me od tu, korporal!“ prosi Binče, ko se je bil po prvem pozdravu zopet pomiril.

„Nikakor ne morem, moj dragi Binče!“

„Pa majorja pokliči! On me je že pri Višnjej gori rešil.“

„O tej stvari sem že slišal. A sedaj ga ni tu. Včeraj se je prav čudovito junaško bojeval; kjer je bila nevarnost največja, tja je zdivjal. Ali zvečer je bil na klanci pri Višnjej gori hudo ranjen, nato pa še od Avstrijcev ujet.“

„Torej mi ne more nihče pomagati, ako njega ni tu!“ pravi Binče žalostno, kajti po prvej rešitvi je že majorju bolj zaupal.

„Pomiri se, Binče!“ teši ga korporal. „Nič žalega se ti ne bode zgodilo. Samo zaprt bodeš tako dolgo, da se vojska konča.“

Dolgo po noči sta prijatelja med sabo tiho šepetala in prijazno kramljala. Proti jutru je pa Binče položil glavo svojemu prijatelju na kolena ter je mirno zaspal.

Drugi dan so Francozi v Ljubljani lepo število kmetov in meščanov postrelili, kateri so hoteli uspeh avstrijskega orožja dovršiti in Francoze iz dežele izgnati. Po noči so se bili vzdignoli, a ponesrečilo se jim je. Francozi so jih zmogli in vsakega umorili, kogar so z orožjem v roki zasačili. Binčeta pa, ki se jim je bolj smešen kakor nevaren zdel, odvedli so z drugimi ujetniki vred čez Notranjsko na neko trdnjavo na Laškem v zapor.

Po dolgem trudapolnem potovanji je Binče tja dospel. Ker je bila jetnišnica precej napolnjena, odločili so Binčetu celico, v kateri je že prej neki drug jetnik bival. Čez prag stopivši in svojega soujetnika zagledavši strese se Binče na celem životu od iznenadjenosti in veselja; kakor blisk skoči z glasnim krikom v celico, jokáje in smeje tam objemlje, boža in poljubuje — svojega brata Vinka.

(Dalje pride.)

Nulla dies sine linea.

Navdušil ni me v sanjah Orfej pevec,
 Učec me, da ubiram lire strune;
 Zamaknen nisem gledal divne muse,
 Tešec se virom svete poesije;
 Ni vdihnoł mi Apollon petja iskre,
 Ki zážari in tli in več ne vgasne:
 A vendar čutim v sebi moč mogočno,
 Ki me nepremagljiva k petju miče,
 Da vzamem liro v tihej sobici,
 Ko v mirnej noči dneva hrum zaspi.

In kakor ptič, v zelenja senci skrit,
 Žvrli v radosti in v bolesti toži:
 Takó zdaj moje strune zadonijo,
 In v sladkej harmoniji se glasijo,
 Enako korom svetih angeljev,
 Ki v rajskej sreči pevajo „hosánna“;
 Zdaj zopet polne strupa zabrenčijo,
 Ki diha ga globoka srčna rana.
 In noč na noč rodi se pesmica,
 Ter „nulla dies sine linea“.

T. Turkuš.

Mladini.

Ko pride Mozes z gore sinajiske,
 Z zapóvedí med svoje ljudstvo stopa;
 In ko med njimi vidi zlato tele,
 Okoli ples izvoljenega roda:
 Zablisne sveti srd se mu v očéh,
 In v jezi, ki mu žge pobožno srce,
 Z marmóra ploščo po maliku trešči,
 Da odmevaje daleč jek ječí,
 In marmor stare se, malik zdrobí.

O, da bi danes poslal Bog proroka,
 Ki bi uničil nam malikov silo,
 Zdrobivši njih stotine, tisočine!
 Pred njimi vse globoko se priklanja,
 Na njih oltarjih vse kadila vžiga,
 Moči najboljše njim, le njim daruje;
 A kar je lepo, pravo, blago, sveto,
 To se teptá z nogami, v prah se tlači,
 Da se malikov moč krepí in jači.

Mladina ti, naš up, ti cvet narave,
 Ki neoskrunjeno še imaš srce,
 O prosim, slušaj moje te besede!
 Ohrani srce čisto, ideale
 Si brani, svete ideale si varuj!
 Ne daj zaslepiti se čarnim bleskom,
 Človeštva vredne čine pozabivši!
 Malikom ne daruj, in ne posveti
 Moči le temu, kar se v zlatu sveti!

Ne zabi lepe, svete domovine!
 In ne sramuj se matere ljubeče,
 Ki v groznih mukah te je porodila,
 Ki te je ljubkovala in gojila!
 Radosti deli z njo, z njo deli žalost!
 Nikdar je v tužnej stiski ne zapusti!
 Z obličja briši grenke jej solze!
 O, ljubi njo! in ko enkrat umré,
 Njen zadnji dih še tvoje bo imé.

T. Turkuš.

Selski obrazci.

1.

Oj selske device, predragi zaklad,
 Kdo ne bi vas gledal in ljubil prerad?
 Ko solnce pomladnega mili prikaz,
 Prijazen se vidi mi vsake obraz;
 Ko ribice male sred hladne vodé,
 Pri delu se gibljejo vaše roké;
 Ko svetla danica iz jasnih nebes,
 Nedolžnost se sveti iz vaših očes!

2.

Še dolgo na sveti živeti bi htel,
 Ta svet se mi zdi neizmerno vesel;
 Krog mene množina pojočih je ptič,
 Pri meni pa mnogo duhtečih cvetic,
 Nad manoј visóko je modro nebó,
 Pred manoј pa čarobno tvoje okó.

B. Flegerič.

Blagodejna zvezdica.

(Novela.)

(Dalje.)

VII.

Bilo je isti dan, ko je bil Hugo Oskarja obiskal. Bertholdovi so ravno pri obedu sedeli, ko služkinja naznani, da želi gospodična Ada govoriti z milostljivo gospó.

Zdaj ko obedujem, želím imeti mir, reče kratko gospa. Naznani to gospodični in jej naroči, da naj pride čez eno uro. —

Služkinja odide, a kmalu se zopet vrne, češ da pravi gospodična, da mora z milostljivo gospo takoj govoriti, ker je silno nujno. —

Naj tedaj pride, reče nevoljna gospa. —

Prikaže se potem Ada, bleda, z objokanimi očmi. Gospa jej ne pustí priti do besede. S strogim glasom jo takoj nagovori: Vi se najbrž hočete potožiti zavoljo Oskarja. Ali Vam nisem že prvi večer, ko ste prišli v službo, povedala, da nočem ničesar vedeti o vajinih razporih? —

Prosim odpuščenja, da Vas nadlegujem, pristavi Ada bojazljivo. Jaz in Oskar se popolnoma dobro razumeva in med nama, upam, ne bode nikdar razpor nastal. Zdelo se mi je samó potrebno naznaniti, da se mi zdi Oskar silno hudo slab, takó da se bojim vsak trenotek za njegovo življenje. —

Ah, pojdite z Vašim naznanilom! Kakó nas morete s takim grozovitim naznanilom med obedom motiti? poreče razdraženo gospa in si z rokama ušesi pokriva. Bruno Vam bode kmalu zdravnika poslal. Zdaj pa nam prizanašajte s takimi novostmi. —

Gospa Bertholdova je spadala v vrsto onih ljudij, ki nimajo nobe nega sočutja za tuje gorjé in se zató branijo poslušati, ako se o njem govori, ker jih bajè preveč gane.

Ada se pokloni in pobita sobo zapusti.

Hugo, to je tvoje delo, opazi Bruno.

Hugo se je zdel prestrašen, a nič ne odgovorí.

Gospa Bertholdova se je pa dalje hudovala, rekoč: Takó sem se veselila tega košćeka fazana, a zdaj ga ne morem več pojesti! — Bruno, idi potem k Oskarju in ako se ti bo zdelo potrebno, pošlji po zdravnika! —

Pol ure pozneje potrka nekdo na vrata Oskarjeve sobe. Ko pride sluga odpirat, vstopi Bruno. S tihim glasom takoj slugi ukaže, da naj gre po zdravnika, a potem stopa varno do Oskarjeve postelje, pri kateri je Ada sedela.

Oskar je bil ravno vsled slabosti padel v omotico, ki je bila spanju podobna. Njegovo lice je bilo silno upadlo; zdel se je umirajočemu podoben. Bruno ga nekaj časa s pomilovanjem ogleduje, potem pa hoče Ado nekaj poprašati; a Ada ga tiho poprosi, naj vstopi v bližnjo sobo, da bi z govorjenjem spečega ne prebudila.

Ko sta prišla iz bolnikove sobe, popraša Bruno s resnim glasom: Kaj ne, Oskarju je hudo postalo, potem ko ga je bil Hugo obiskal? —

Ada potrdi in zarudi.

Ali mislite, da je Oskar res v nevarnosti? nadaljuje Bruno. —

Ada, ki se je itak danes za jok pripravljeno čutila, ker je toliko strahú in žalosti prestala, se zajoče in vzdihne: Bojim se, da ga v kratkem izgubimo. —

Ne jočite, pravi Bruno nekako trdo, solz ne morem videti. —

Ada jok premaga in Bruna z začudjenjem pogleda. Zdelo se jej je nemogoče, da bi ga njene solze zamogle srditi. A njen pogled se vjame z njegovim in ona hitro proč oči obrne. Na tihem pa je menila, da njegov obraz ne vé za ono osornost, ktera se je glasila iz njegovih besed. —

Ko jo Bruno zapusti, vsede se Ada zopet k Oskarju. Bila je zdaj videti mirnejša, nego prej, a zato pa nekoliko raztresena. Nekaj časa zre ginena na spečega Oskarja, potem pa nehoté poljubi njegovo mrzlo ročico, ki je ležala na odeji. —

Bruno je od tedaj vsak dan Oskarja obiskaval, ki je zdaj nenadoma hitro okreval. Kedar je Oskar spaval, tedaj ga je Bruno samó površno pogledal, molčé Ado pozdravil in odšel. Ako je pa Oskar bedél, tedaj pa je Ada pri Brunovem prihodu vstala in kratko ga pozdravivši brata sama pustila.

Ada se je privadila Brunovih vsakdanjih obiskov. Nehoté je postajala nemirna, kedar ni prišel o navadnej uri. Začela je tudi zdaj nekoliko pozornosti na svojo toiletto obračati. Zdelo se jej je namreč, da je že dovolj dolgo nosila žalno obleko za umrlim očetom in devala je nekaj belega okoli vratú in pri pestéh. Temu majhnemu lišpu je kmalu sledil pisan trak in začela si je lasí nekoliko bolj umetno počesavati. —

Oskar, ostroviden, kakor so vsi bolniki, zapazil je kmalu, da se v Adi vrší neka moralna sprememba. Opazoval jo je molčé in postajal otožen.

Ko ga enkrat Bruno obišče, popraša ga Oskar s poudarkom: Zakaj me zdaj vsak dan obiskuješ, ko mi bolezen že odlega? Pred mojo boleznijo si pa le poredkoma k meni prihajal! —

Brunu se okó stemní in v zadregi odvrne: Ker te ljubim in želím, da bi se ničesar ne zamudilo, kar ti zamore hasniti. —

O, za tó imam Ado, ki dovolj za me skerbi. Ona bi življenje dala, da se mi zdravje povrne, pravi Oskar z občutkom in ostro brata pogleda. —

Potem pa me ne bodeš več videl, déje Bruno kratko in se hitro odpravi.

In res ni ga bilo več nazaj. — Zopet je Oskar zapazil, da se v Adinej duši nekaj vrši, in sicer nekaj neprijetnega, ker je bila Ada odslej bolj tiha in vedno raztresena. A Oskarja je pa zdaj zapustila prejšnja otožnost.

VIII.

Postali so deževni dnevi. Oskar je moral zató bivati v sobi. Ada, ki ga po svojej navadi nikdar ni zapuščala, čutila je vendar potrebnost naužiti se čistega zraka. Zató se je nekaj časa po jutrih za rana ali pa po večerih mudila na hišnem vrtu.

Hugo je po onem za Oskarja takó osodepolnem dnevu zastoj prilike iskal, da bi z Ado govoril; zapazil je tedaj z veseljem njene samotne sprehode. Mislil si je: zdaj ali nikdar več ne bodem imel prilike prav iz srca z njo govoriti! Izgubil je bil namreč že davno veselje norčevati se z njo, kakor je to menil s početka. Ada s svojim resnim, dostojnim obnašanjem poleg svoje telesne popolnosti in čile mladosti, dozdevala se mu je kot neki ženski vzor. Vajen samó občevati z lahkomišelnimi in ničémurnimi ženskami mislil je vedno, da so vse ženske onim enake. Ko pa spozna veliko razliko med Ado in onimi, začel jo je nekako občudovati in se resno za njo zanimati. Pazil je torej vsak večer, ali pride na vrt ali ne. Jutranji čas mu ni bil po godu. V mraku, mislil si je, vidi se vse bolj romantično. Želja se mu kmalu izpolni. Ker je neki dan v jutro močno deževalo, izvoli si Ada večer, da se na prostem oddahne. —

Bila je sobota. Hugo je vedel, da ima Bruno o tem času opraviti z izplačevanjem delavcev. Mati in Kornelija ste se pa že v jutro peljali obiskavat sosednjega posestnika in se povrnete še le pozno v noči. Ni se tedaj imel bati nobenega nadležnega gledalca ali poslušalca.

Kmalu za Ado pride torej tudi Hugo na vrt. Ko jo dospé, pozdravi jo nekako spoštljivo in s prisiljenim mehkim glasom poreče: Takó zamišljena, gosposdična Ada? —

Ada se prestraši, ko ga zagleda. Kmalu pa se ohrabri in poreče z nasmehom: Jako se motite, gospod lieutenant, menéč, da sem zamišljena. Moje duševno stanje je v tem trenutku popolnoma normalno. Ali menda mislite, da bom govorila monologe? —

Kako je zbadljiva, misli si Hugo, potem pa s prejšnjim glasom nadaljuje: Ali Vas smem spremljati? —

Jako je vlažno od jutranje plove; škoda bode za Vaše lakirane črevlje, ki bi gotovo vsled mokrote počili, opazi porogljivo Ada. —

Oh, gospodična Ada, zakaj se vedete tako brezsrčno z menoj, ki Vas cenim nad celi svet? —

Ada je ves čas, odkar se jej je bil Hugo pridružil, skoro hité nadaljevala svoj sprehod, a na enkrat se ustavi in mirno poreče: Gospod lieutenant! enkrat se mi je že posrečilo Vas ustaviti v svojem postopanju proti meni. Zdaj me že drugikrat nadlegujete, a to na precej nespodoben način. Ne izpodim Vas iz Vašega vrta; ne imela bi pravice. Vprašam Vas samó prav uljudno, kdo izmed naju naj v tem trenutku zapusti vrt, Vi ali jaz? —

Hugo ni bil zdražljivega značaja, imel pa je zato ono prednost, da čim več je videl pri kateri stvari zaprek, tem bolj se je za-njo zanimal. Adine besede so ga iznenadile, a ne pobile. Ni še hotel veljati za premaganega. Mislil si je, kakor je ona drzna z menoj, takó bodem še jaz z njo. —

Nastajala je vedno bolj tema. Hugo se okoli ozré, a ker ni bilo žive duše videti, zgrabi hitro Ado za roko, drži jo krepko, da mu ne more niti, spusti koleno v blato in ognjeno govori: Ada, nebeška Ada, ali ne vidite, da me ljubezen do Vas ob pamet spravlja? Vi ste prva in boste tudi zadnja, katero ljubim! Brez Vas mi ni živeti. Ako mi ne obljubite, da me hočete ljubiti, vzamem si še nocoj življenje! —

Ada se je zastonj trudila, da mu odtegne roko, ter se ozirala ves čas, ko je Hugo govoril, plašno okoli, ali ni nikogar v bližini, ki bi jo rešil drznega postopača. Zapazila je v svoje največje veselje, da ugašajo luči po fužinskih poslopjih. Vedela je, da bodo zdaj vsak trenotek privrele iz njih trume delavcev, ki se po sobotah vračajo na dom. Zadobi torej srčnost in z glasom, ki je trepetal od notranjega srda, je dejala: Ako me koj ne izpustite, klicati hočem pomoči. Do zdaj sem Vas samó pomilovala, zaničevala Vas pa bodem od zdaj naprej. —

Hugo izpusti njeno roko in vstane. Zdaj še le je bil prepričan, da je ves njegov trud zastonj. Čutil je, da ga ne bode Ada nikdar ljubila. —

Ko se Ada čuti slobodno, zbeži in teče skoro brez sape do vrtnega vhoda. A tam na enkrat postane, kakor od strele zadeta, vsled neke prikazni, katero je v trenotku zapazila. Na stebru neke podobe, ki je kinčala vrtni vhod, slonel je Bruno s prekrizanimi rokama in jo srpo pogledal. —

Vse je videl, a čuti ni nič mogel zavoljo oddaljenosti, bila je edina misel, ki je Ado v tem hipu navdajala. —

Kaj delate tú po noči? zagrmi debeli Brunov glas. In kakor vidim, nadaljuje z bridko porogljivostjo, ste imeli tudi družbo. —

To je bilo Adi preveč. Prej jo napade Hugo, zdaj pa Bruno. Čuti se razžaljeno. Neustrašljivo upré vá-nj oči in krepko odgovori: Vi niste

moj varuh, da zahtevate račun mojih dejanj. Sicer pa, dostavila je z nekim ponosom, jaz nimam nobenega uzroka sramovati se svojega sprehoda. — Rekši se obrne od Bruna in izgine v nočnej tmuni. —

Kmalu potem prikoraka počasi Hugo po stezi, na pol glasno pevajoč veseli napev. Ko pa zapazi Bruna, se zgane in zakrivajoč svojo zadrego brata ogovori:

No Bruno, kaj pa ti pod tem stebrom počenjaš? Delaš prav takó žalosten obraz, kakor da bi dvoril kamnenej Veneri nad saboj. —

Ali smem prašati, kaj si pa ti prijetnega užival na vrtu, da si takó židane volje? odvrne pomenljivo Bruno. —

Ha, ha! smeji se Hugo, ali se ne smem veseliti krasnega večera in sanjariti mladostnih sanj? —

Krasnega večera, nasmeji se Bruno zaničljivo, ko je nebo z oblaki pokrito! Sanjariti mladostne sanje, med tem ko z nogo blato gaziš! —

Ah Bruno, kakó si postal siten in nestrpljiv! Pojdiva! greva izpraznit kozarček piva; saj bode večerja nocej pozno, ker se mama še le ob desetih povrne. —

Siten, nestrpljiv! ponavlja Bruno. Ker si ti vsled svoje lahkomiselnosti vedno pri dobrej volji, dozdevajo se ti ljudje, ki nimajo tvojega humorja, kar neprebavljivi. Sicer pa je bil danes tvoj zadnji srečni večer! —

Kakó to? vpraša Hugo začudjen in začne slutiti, da ga je morebiti brat opazoval, ko je bil z Ado na vrtu.

Jutre bodeš odpotoval, dostavi z neko gotovostjo Bruno in gleda takó temno in razburjeno, da se ga Hugo skoro ustraši. Voščim ti srečen pot! —

In šel je zapustivši Huga, da si sam reši dano mu uganjko. —

IX.

Ko se je gospa Bertholdova s Kornelijo nazaj pripeljala od svojega obiska, rekla je, da ne bode večerjala, ker je trudna in si želi čim preje v posteljo priti.

Tudi Bruno se ni prikazal pri večerji, češ da ga glava boli. Hugo je tedaj sam z očetom večerjal. Trdil je, da ima nocej neznanski tek, ter je s slastjo snedel še Brunov in materin del. —

Ravno je gospa Bertholdova hišinji pozvonila, da jej naj pride slačiti pomagat, ko se Bruno v njenej sobi prikaže. Dolgo sta se potem pogovarjala. Konec njunega pogovora pa je bil, da je Bruno mirnejši zapustil sobo, kakor je bil prišel; mati pa je potem hudo razjarjena hodila po sobi gor in dol in ni mogla celo noč očesa zatisniti.

Drugo jutro za rana pa pošlje mati po Huga. Imela je z njim pol ure dolg razgovor. Okoli ednajste ure pa je naložil sluga na majhen vozek

Hugov kovčeg in druge njegove potne reči, potem pa jih odpeljal proti kolodvoru. Kmalu za njim pride Hugo za potovanje oblečen.

Ko je mati po Brunu zvedela Hugovo postopanje, začela je pre-mišljevati, ktereга od njiju naj pošlje od hiše: Huga ali Ado. Ada se jej je zdelo prepotrebna, in takó se je določila za Huga.

Hugo je mirno poslušal svarljivo besedovanje svoje matere. In ko mu ona na zadnje pové, da mora takoj nazaj v mesto, bil je na tihem jako zadovoljen. Mislil si je, kaj se bom zdaj domá dolgočasil, ko sem se prepričal, da ni mogoče z Ado priti do prijateljstva? Sprejel je materino ponudbo in to tem rajši, ker mu je napolnila listnico. Čutil ni nobenega hrepenenja več po Adi. Njegovo hitro in živahno nagnenje za njo, ki pa se ni bilo dotaknolo njegovega srca, ker je izviralo le iz njegove dvain-dvajsetletne ognjene domišljije, izkadilo se je kakor po nekej čarovnej moči čez noč. Miren se je ločil od očetovega doma, a v njem zapustil sum in nemir. Mati in Bruno sta bila namreč trdnega mnenja, da mu je Ada udana. —

Isti dan, ko je Hugo odpotoval, popraševali so čudéc se fužinski uradniki, kaj se je neki pripetilo njihovemu predstojniku Brunu, da ga ni bilo še danes videti v pisarnici, da-si je bilo že skoro poldne. Zvedeli so namreč, da Bruno ni izostal vsled kakega obolenja, temveč da je že takoj za rana odjezdil, a nikdo ni vedel kam. Kaj enakega se še ni bilo prigodilo v onem poldrugem letu, odkar je Bruno vodil fužine. V jutro je bil on vselej prvi, ki je delal v pisarnici. Ko so drugi uradniki še le prihajali, bil je že on pregledal vse račune, pošiljatve, naročila, ki so se morala v teku dneva izvrševati. Potem še le, ko je že vsakemu izročil svoje delo in obhodil tovarnice, privoščil si je nekoliko svobodnih ur v svojo zabavo. Zvečer pa je bil zopet zadnji, ki je fužine zapuščal. —

Ko pa okoli pol dveh Bruno prijezdi nazaj, bilo je videti, da je njegov konj jako uspehan. Mati, ki je sicer vedno zahtevala, da se sinova v dovršenej obleki pri mizi prikažeta, ni danes Brunu po svojem prihodu niti toliko časa pripustila, da bi pogladil vranca, kakor je to vselej storil, ko je stopil raz njega, tem manj še pa, da bi se mogel preobleči. Ko ga je iz okna videla prihajati, hitela mu je nasproti in ga z bliščečim obrazom pozdravljala z besedami: Odkrižala sem se ga prav srečno. Ob tej uri se že vozi sredi pota v mesto. —

Da-si je gospa Bertholdova dvoočnik imela, vendar še zapazila ni, da je Bruno ves blaten, da je imel celó na licih dva velika blatna madeža in enega manjšega na nosu. —

Le pojdi hitro v obednico, mu je prigovarjala; hočem ti na tanko povedati, kakó se je izvršilo. In izgovorivši vlekla ga je skoro za seboj. —

Ko je Bruno čul, da je Hugo odpotoval, vzdihol je lahno. Zdelo

se je, kakor da mu pade neka tega od srca. A njegov obraz je vendar ostal mračen in okó je ovajalo neki notranji nemir. —

Oni večer sedita Bruno in Kornelija skupaj pri mizi, ki je še od večerje bila pokrita, med tem ko je Ada staremu Bertholdu časopis čitala.

Ali ljubka, rekel je gospod Berthold svojeji čitatki in se nekoliko privzdignol iz naslonjača, da bi jej pogledal v oči: Vi ste nocoj jako raztresena in poleg tega čitate takó med zobmi, da ne umém polovice tega, kar berete. Ali ste pozabili na naš red? Najprej hočem vedeti naj-novejša zdravilska naznanila, potem pridejo borsni kursi, za temi domače novosti in še le na zadnje dolgočasna politika. —

Ada zarudí vsled starčevega svarjenja. Njeno okó se za trenotek ustavi na združeni par onstran sobe, potem lahko pokašlja, da si glas izčisti in bere po starčeveji želji. —

Kornelija sedi na konci zofe in igra z nekimi kroglicami, ki visé z njene zapestnice.

Bruno sedi na stolu poleg nje in se leno z éno roko naslanja na zofin rob poleg Kornelije, v drugej pa drží smodko, iz ktere prav počasi dim puha. Obadva molčita. —

Kdo pa bode čital gospodu Bertholdu, ko ne bode več gospodične Ade tú? začne Kornelija, da bi nekaj povedala. —

Bruno se zgane. Kam pa pojde gospodična Ada, popraša čudéc se. —

Jaz menim, da tedaj, kedar Oskar umré. Zdravniki pravijo, da so njegovi dnevi že šteti, popravi Kornelija, kar ni prej jasno povedala. —

Na tó je bil dolg, pomirljiv „a tedaj“! — Brunov odgovor.

Zopet molčita. Kornelija opazuje strop in šteje namalane obročke in cvetice po njem. Bruno nategne svoje dolge nogé, dalje puši in pogleduje zdaj očeta, zdaj Ado. —

Kakó je bleda, si misli. Trpí, ker je Hugo odšel! Kakó ga je morala ljubiti! — Noge zopet k sebi potegne, vrže proč smodko, ktere je še bilo pol, pogladi si čelo z roko in polglasno šepetá: Le trpi, koketna! —

Kaj pravite? zdrami se Kornelija; nisem dobro razumela. —

Nič, odgovori Bruno kratko. —

Kakó sve se včeraj mama in jaz dobro imeli, Bruno. Škoda, da Vi niste vsaj popoldne prišli za nama. Bilo nas je veliko društvo! —

Res škoda, ponavlja Bruno mehanično.

Tihota zopet nastane. Čul se je samó ljubeznjivi glas Ade, ki je zdaj zopet marljivo in v zadovoljnost gospoda Bertholda prav umljivo čitala. A Bruno je vendar zapazil, da njen glas nocoj ne doní takó krepko, kakor druge večere, temveč, da večkrat trepeče. Silno ga je to jezilo. Da ne bi mislil na njo, ozre se na Kornelijo, ki si je ravno snela prstan s srednjega prsta in ga poskusila po vrsti na druge prste natikati. —

Bog, kakó je dolgočasna! mislil si je Bruno. V njenem društvu naj bi jaz živel skozi trideset, štirideset, menda še več let? — Naša rodbina pomni samó visoko starost. Praded je štel devetdeset let, ko je umrl, ded pa celó petindevetdeset. Oče že ima sedaj petinsedemdeset let, in najbrž je tudi meni namenjeno dolgo življenje. — Naj! Prestal je oče z materjo, ki ni nič boljša od Kornelije, bom še jaz s Kornelijo. Kupoval jej bodem lepih oblačil, puščal jej svobodo in potem bodem imel mir od nje. Živel pač bodem, kakor sem živel do zdaj. Takó misléč je zaporedoma zehal. —

Kaj ste že zaspani? poprašuje Kornelija. —

Utrujen sem, pravi Bruno. —

Danes ste takó bledi in pobiti, nadaljuje Kornelija in ga pomenljivo opazuje. —

Prehitro sem jezdaril, dostavi Bruno v zadržigi, a potem vstane in se posloví. —

Kornelija gleda začudjena za njim. Potem pa se obrne proti Adi in jo strogo opazuje. Njeno lice je postajalo pri tem nekoliko bledejše in usta so se sumljivo držala. Vstane tudi ona in tiho sobo zapusti. —

Gospa Bertholdova je šla takoj po dokončanej večerji v svojo sobo, ker je čutila potrebnost, da pušča véasih Bruna in Kornelijo sama. Za izgovor si je pa izmislila, da čita ravno zanimiv roman, kterega še hoče nocej dokončati.

Bila je zdaj ravno zamišljena v lepoto nekega klobučeka, kterega podobo je prinesel zadnji „Bazar“, ko se v njenej sobi Kornelija prikaže. —

Vi ste, Kornelija? pravi gospa začudjena, ko jo zagleda, in odloži list. Ali sta si imela z Brunom tako malo povedati, da ste ga že zapustili? —

On je mene zapustil, ne jaz njega, pravi Kornelija z jokajočim glasom. —

Za Boga Kornelija, kaj se Vam je pripetilo, da izgledate tako prestrašeni? Saj Vas vendar ni Bruno razžalil? —

Kornelija si zakrije z rokama obraz in nič ne odgovorí. —

Vi me strašite, draga. Usmilite se mojih občutljivih živcev! Povejte vendar, kaj se je pripetilo? —

Kornelija si še vedno skriva lice za rokama. Njen život pa trepetá, ko poreče v posameznih stavkih: Bruno — ljubi —

Vas, to vém, pristavi hitro gospa.

Ado! končuje Kornelija in glasno zaplače. —

Gospa Bertholdova, ki je bila vstala pri Kornelijinem vstopu, zvrne se zdaj kakor onemogla na svoj sedež. Ali ste ob pamet? vzklikne, in z njenega obraza izgine za trenotek vsa barva. Bruno takó resen, takó ponosen, takó pameten, da bi se zatelebil v beračico, ki živí le zató v našej hiši, ker služi! Kje, kedaj, kakó ste to zvedeli? —

Nihče mi ni o tem nikdar besedice pravil, reče pomirjena Kornelija. Zdaj ko je že bila sum, ki se jej je bil takó nenadoma vzbudil, zaupala Brunovej materi, in ko jej je ona naštelá uzroke, ki so pričali za nemo-gočnost takega suma, zdelo se je tudi njej neverjetno, da bi se Bruno poniževal do hišne družbenice in jej daroval srce. Smeje se briše si solze in pové gospej, kakó je bil danes Bruno tih, bled in zamišljen, in da si je potem sama takó raztolmačila njegovo čudno vedenje.

Gospa, ki se je bila tudi pomirila po zadnjih Kornelijinih besedah, odkrije jej zdaj Hugovo nagnenje do Ade, ki je tudi uzrok, da je moral Hugo nemudoma odpotovati. Vidite, draga, končuje tolažéč jo, od tod Brunova slaba volja! Obeta jej tudi jutre govoriti z Brunom in ga prisiliti, da se z njo zaroči. —

Hvaležnost je zasijala iz Kornelijinih očij, ko jej gospa to obeta. V njeno srce se povrne prejšnji dobrodejni mir. In kakor človek, ki še le tedaj vé ceniti kako stvar, ko mu pretí nevarnost jo izgubiti ali jo je pa celó že izgubil, takó se je zdaj Kornelijino srce začelo živahnejše gibati v čuvstovanji za Bruna.

(Konec pride.)

Zamorjen cvet.

Na polji samotnem samó
Cvetélo je mlado drévó;
Cvetélo dva je le dnij,
Cvetélo dve je noči.

Ko tretji zazoril je dán,
Tedaj mu je cvet bil končán, —
Končane nade mladé,
Končane mlade željé!

Li nisem jaz mlado drévó
Na svetu samotnem samó?
Vsaj nimam mladih željá —
Ugasnol up je srcá.

Oh, nisem jaz mlado drévó,
Ni cvetje srcé mi bolnó,
Pomlad ki ga porodi
In mrzli dih zamorí!

Vrnola drevesu pomlád
Zgubljeno bo cvetje in sád, —
Za moje bolno srcé
Ni nade, ni je željé!

Vrtníkov.

Na Savi.

Zopet jo vidim to Savo deróčo,
Bistre valove, ko nekđaj, valí,
Bregi so njeni, ko nekđaj zeleni,
Ljudstvo veselo, ko prej, tu živi.

Tóda okó mi ne vidi lepote,
Svet je temán mu in témen ta kraj —
Bridki spomini pa v prsih budé se:
Srečen, presrečen da bil sem nekđaj!

O, da v valovih bi smél utopiti
Svoje spomine in — svoje željé, —
V tvojih valovih, o Sava deróča,
Našlo pokoja bi moje srcé!

Vrtníkov.

Macoča.

Kakor nam česki narod sam, ako ga primerjamo našemu slovenskemu, lepe prilike ponuja, tako tudi zemlja njegova. Celó podzemeljskih čudnih jam, ki so razglasile naš kraški svet vsemu človeštvu, nima za Kranjsko nobena pokrajina našega cesarstva toliko, kakor Moravska. V zvezi s takimi jamami so grozni prepadi, a največji zemeljski prepad v naši velikej domovini avstrijskeje je Macoča na Moravskem.

Pred nekimi leti sem si ogledaval največje obrtnijsko mesto našega cesarstva, Brno, kjer se večina suknja tke, kar ga kupujemo pri naših štacunarjih. Brnsko blagó pa se tudi uspešno skuša z inostranim, s francosko in angleško robo. O Duhovem so praznovali visoki dimniki tovarniški, in človeško mesto je rojilo svoje trote in bučele v vzbujeno božjo prirodo. Na vse strani se je močen roj — Brno broji nad 80.000 ljudstva! — razletaval, in silna tropa je tiščala na kolodvor državne železnice, da se popelje v čudotvorne gore na severji, večinom do prve in druge postaje, v Adamovo in Blansko. Kmalu smo med gorami, kjer se vije železnica ob rečici Svitavi do Adamovega in dalje skozi nekoliko predorov do Blanskega. Tu se v Svitavo izteka pri plavžih kneza Salma močna bistrica Punkva. Ob njej koračiš kako pol drugo uro med gorami, dokler v ožini doline in struge ne zmanjka. Bister in močen potok gledaš leno lezti iz neznane globočine izpod silnega podmola, ki zija na desni temno v breg. Vržen kamen pleskeče z votlim glasom po studenej vodi, trči kmalu ob pečine ter izgine v globini. Bistri valčeki, ki so tako živo lesketali še malo nižje v solnčnih žarkih, skriti so od tod človeškemu očesu, ki jih le enkrat še v groznej globočini Macoche more dogledati. Nimaš več pol ure navzgor do prepada, ki je bil stoletja strah in groza seljakom, pa tudi babjevernej gospodi.

Na bregu je širna ravnina; gozdi s pašniki vred razveseljujejo potnika, veselo korakaš naprej, le redko drevje in grmovje ti zapira daljni razgled; na enkrat pa ti noga obstoji, kajti tik pred tabo zija strašen prepad, kakor da bi se zemlja odprla! Gledaš v žrelo, ali ne vidiš do dna; moraš bližje, celó na rob, da ga dogledaš; ali kje? Tam na zapadni strani je postavila smela roka človeška na najvišjo navpično steno — gloriëtte. Okoli njega krožijo nad prepadom vedno krokarji svojo osodno pesen pevajoč. Močno tramovje gloriëttino ti daje srčnost pogledati navpično v strašno globočino. 136·55 metrov ali 72 sežnjev pod seboj ugledaš dve mlačici, v resnici dva ribnička temno-zelene vode, ktera veže mali potoček, močna bistrica Punkva; na levi in desni pa nekaj kopnih dozdevno ravnih tál. Celi prepad je podoben nepravilnemu čveterogranu, položenemu od jugovzhoda proti severozapadu, kojega največja daljava meri 174·5 metrov

ali 92 sežnjev, a največja širjava 75·8 metrov ali 40 sežnjev. Na vzhodnej, severnej in južnej strani je globina manjša, ker je strmina v višini 60 do 70 metrov nekoliko položna. Na severji je žleb, po njem buči deževnica in snežnica iz okolja v prepad. Od te strani vodijo stopnice k tako zvanemu mosteku, kateri leži 53·5 metrov nižje od glorieta, nad vodo pa vendar 83·05 metrov. Če je pogled z glorieta grozen, vidi se z mosteka še groznejši, ker tu še le spregledaš strašansko navpično steno pečinasto, na kateri si prej stal, in moti te tu in tam globina, širjava in daljava. Z mosteka se ti dozdeva, da ravno doli pod nogami vidiš studeni potoček teči, in da ti je le treba kamen z nogo brenoti, da se skotrea v potok, ali v resnici more le najspretnjša roka ličen kamenček do potoka zalučati; toliko že nanaša na videz neznaatna položnina. Kako dolgo moraš na mosteku in glorietu čakati na odmev kamena v globino vrženega, to ti daje še le pojem o razmernej veličini!

Najbolje je Macocho premeril dr. Martin Kříž, notar v Ždánicích, ki je mimo drugih podzemeljskih jam v okolici leta 1864. ta velikanski prepad preiskal. Dal si je stesati na levi strani mosteka močno kozačo, spustil najprej na voži kameno klado na dno, na drugem voži pa so spuščali v rudarskem kožnatem koši njega samega, ki se je podržaval na prvo vože, da se ni preveč gugal. Ko se je spodaj okoli ozrl in pogledal navzgor, to je čudo, pravi v svojej knjigi: O některých jeskyních na Moravě a jich podzemních vodách, (kjer tudi ostalo literaturo o Macochi naznanja): „Ogromne razmere in groznosti Macoche more si le oni prav predočiti, kdor je s tega mesta navzgor se oziral“. Tú stojí človek obklopljen od vseh strani s temnimi podmoli, zevajočimi iz navpično strmih sten, gledajoč v bujno zelenjavo, razsvetljeno solnčnimi žarki v nedoglednej višini. Gloriette sedi tú kakor ptičje gnezdo in ljudje so videti, kakor v mehaničnih glediščih na žicah gibajoče se mične podobice. Dogovoriti se z gore stoječimi bilo je sicer tako mogoče, da je vsak slovko za slovko močno kričal. Kjer se vidi z glorieta na levo zelena travina, tam je le 95 metrov dolg ogromen kupec rahlega kamenja, ki se ob vsak spodtiklejš v vodo ruši. Ribnik pod gloriottom na zapadni strani je 32 metrov dolg, 9·5 metrov širok, a 5·7 metrov globok, in na dnu ima mnogo mahom obraščenega drevja; temu nasprotni ribniček na vzhodu meri 28·5 m. dolžine, 17 m. širine, a 5·7 metrov globine, a na dnu leži mnogo skal mehkom pokritih. Od meha, ki dno obem ribnikom pokriva, zdi se voda zelena. Potoček je 2·8 m. širok, a 0·95 m. globok. Poznalo pa se je, da je voda v drugih letnih časih — Kříž je šel v njo 18. avgusta in doli ostal do drugega dne! — za celi 1·26 m. višje stopala. Širjave je meril spodaj 33 metrov, toplote 11° R. po dne in 8° R. po noči, voda pa je merila po dne 8°, po noči 5° R. Solnčni žarki so le malo dosegali kupec pod mostom in brzo spreminili, a tema je že ob pol osmih nastopila. Macocha pa še ima na straneh 4 pozemeljske jame, kojih četrta

je zopet v tri jame razdeljena. Le éna je suha, druge imajo vodo na dnu; nahajajo se kapniki v njih. V starih éasih je bilo ljudi groza takih prikaznij. Uéenjaka Nagel-na, ki je bil tako sréen v to žrelo le pogledati, so pré morali kmetje na 10. vojkah držati. —

Razjasnjuje se pa ta prikazen také-le: Voda je v tisoé letih v tej okolici nebrojnih podzemskih jam skopala, kakor v mnogih krajih drugod. Na tem prostoru je morala nekdanja velikanska podzemska jama biti, ali o posebnej priliki, najbrže o hudem potresu, podrla se je površina, voda pa je nadaljevala svoje delo in izprala v množini let ruševino skozi svoje podzemeljske struge, éloveku pa, ki je po trudapolnem delu prodril s plugom in motiko do tako skrivnih tovarnic prirode, prepustila s tako dovršeno podobo zastavico, ki je njegovo domišljijo z grozo navdajala. V takih jamah biva običajno grozno stvorjenje ljudske domišljije. Tudi v tem prepadu je vladal pozoj, vzdigaval se v jutranjem sopotu, dvigal pred hudo uro z viharjem, da je drevje praščelo. Zato še tira pastir dandanes, ako se nevihta bliža, éredo proč od jame. Narod pripoveduje, kako so v silno davnih éasih obsodili tolovaja Obešlika v ta prepad, da pogine, ter ga spustili s kolačem kruha na dno. V večernem mraku pa prišumi k njemu leteča pošast, strašanski pozoj. V groznem strahu se mu hoé kar udati, ali prehudo se zboji ostudne živali. Smukne naglo za skalo in vrže svoj oster tolovajski nož pozoj v trebuh, da se érna kri curkoma vlije. Kako pa se éudi, ko vidi pozoja pečino lizati, kar mu krv kmalu ustavi. V jutro se sicer znebi groznega gosta, ki pa večer zopet dojde. Drugo jutro se pa Obešlik zavihti na ostuden hrbet odhajajoéemu pozoj. Sréno se dvigne z njim iz globine ter spusti rahlo natrato. Ali kar je Obešlik v globokej temnej Macochi gorko molil in se rotil, to je v pisanem svetu hitro prehitro pozabil. Kmalu je živel stari grešnik svoje tolovajsko življenje. Zato pa je izdahnol v Olomuci na vešalih.

O imenu pa to-le: V vasi Vilimovicah sta živelá svoje dni mirno in zadovoljno kmet Holka in njegova žena Hravka. Imela sta edinega sinka, vrlega Vaclava. Kmalu pa umrje mati Hravka, dosta prerano za nežnega deéka. Oé Holka ne more sam z deékom gospodariti, oženi se v drugié z mlado vdovo Venceslavo z Ostrova. Venceslava vdovica ima tudi deéka, razvajenega Jakoba, malo starejšega od Vaclava. Razposajenec Jakob je dobremu Vaclavu kaj nagajal, hujša pa mu je bila še maéha. Celó oéeta mu je odvrnola, da ni več maral za lastno dete. Ubogi pastorek je zahajal jokati na grob svoje dobre matere, ali tudi to mu je zlobna maéha ostro prepovedala, ki ga je od dne do dne hujše értila. Že je premišljevala, kako pastorka odpraviti, da bi kdaj njen Jakob vse pode-doval. Neki dan mora oé Holka v Boškovice po opravkih, maéha pa pojde s pastorkom glibanj iskat. Ideta k prepadu, kjer so ob robu rade rastle. Tu sili pastorka, da jih trga na najnevarnejšem mestu, in ker ne

more do njih, hoče ga ona za nogo držati. Pastorek se brani, nič dobrega slutéč, ali vendar uboga; mačeha pa ga sune v grozno globino. Nato zbeži vesela na dom in smeje se pové svojemu malovrednemu sinu, kar je storila. Kmalu pride oče domú in jo vpraša po otroku, na kar Venceslava nekako čudno odgovarja. V skrbeh za otroka gre ga iskat z nekimi sosedi, ali ni ga za njim ne sluha ne duha. Pobit se vrne še le pozno v noči domú. Ko Jakob svojega dobrega očima tako žalostnega vidi, ne more, da bi ne povedal, kar se je z Vaclavom zgodilo. Holka teče svojih sosedov budít, hiti z njimi k prepadu, skloni se na rob ter kliče in sluša v grozno tišino — in glej! slabi glas ubogega Vaclava začuje iz globine. Ravno pa se je začelo daniti, da more dobro oko zagledati belo oblečenega dečka, ki se je s slednjimi močmi krčevito deržal nekega grma. Vrli sosedje izvlečejo srečno z vrvmi zatirano siročé, v neznanskem srdu pa planejo v hišo Holkino, zgrabijo brezsrčno mačeho in jo vlečejo tja, kamor je sunola pastorka. Ne prošnja, ne jok jim srca ne omeči! Dotlej so to jamo imenovali propast t. j. prepad, odslej pa Macocha, po naše Mačeha.

Dr. Fr. Simonič.

Dr. Ljudevit Gaj in ilirska ideja.

(Dalje.)

Gaj na potovanji.

Med tem je bil Gaj kot blagovestnik bratske uzajemnosti slovanske, prepotoval zapad, sever in jug slovanskega sveta in upoznaval inostrance s tem, kar so „Iliri“ namerjavali.

Leta 1840. se je bil podal na večmesečen naučni pot po severnem Nemškem, po Českem, Poljskem in Ruskem, ter je povsod marljivo nabiral dragocene rokopise in knjige o Jugoslovanih, ktere je, na nerazumljiv način odišle iz domovine, dostikrat preceno kupivši v potnem kovčegu dobro shranjene med perilom domú spravljal ter jih tako domovini povrnil. — Ko je bil na tem potu prišel v Moskvo, nabrali so mu tú trudom mnogih prijateljev slovanstva, kakor M. P. Pogodina, general-gubernatorja kneza D. V. Galicyna, Homjakova, Ševirjeva, Samarina, A. Aksakova, Pavlova in dr. 17.500 rubljev (asign.) za znanstvene svrhe in za razširjanje cirilice med južnimi Slovani. Pri tej priliki je podučil Gaj tudi Pogodina natančneje o kulturnem, socialnem in literarnem stanju Hrvatov in drugih Jugoslovanov, kar je med ostalim bilo tudi nasledek zopetnega potovanja Pogodinovega v slovanske dežele.

Sledečega l. 1841. potoval je Gaj v istem literarnem poslu po

hrvatskem Primorju, Dalmaciji in Črnej gori, s književnim namenom vendar zmirom združujoč širjenje in plodjenje svojih pomislij, narodne blagovesti o slavnej minolosti, o bednej sedanjosti, a o gotovej velikej bodočnosti našega naroda na zabalkanskem polotoku, o velikej Iliriji, o bratskej slogi, o slovanskem bratstvu in jedinstvu. Na tem znanstvenem potu se je spoznaval z važnimi književnimi točkami in izvori, z ognjišči in sredotočji slovanskega juga in pridobil na novo znamenitih rokopisov in knjig odnašajočih se osobito na južne Slovane. A l. 1846. je prepotoval Srbijo s srbskim knezom Aleksandrom, sinom Črnega Jurija-Karagjorgja, in povsod, kamor je le prišel, pozdravljali so ga z velikim navdušenjem.

Še istega leta 1846. odišel je zopet na pot v literarnih poslih k bratom Čehom. — Kako so tedaj že svetli žarki slovanske uzajemnosti česke brate obsijali, in koliko sočutja so v zlatej Pragi ne samo književniki, temveč tudi mestjani za „Ilire“ gojili, kaže sledeča vest crpljena iz praških listov: „V Pragi 7. junija. Te dni je pohodil našo milo Prago doktor Gaj, glavni utemeljitelj sloge književne pri južnih Slovanih, mož, kateri si je veliko zaslug pridobil za svojo ilirsko domovino. Dne 3. junija je bil uveden v sediljko (soirée), urejeno po odboru narodnega českega bala na Sofijinem otoku. Z njim so prišli mnogi znameniti česki in nemški pisatelji, in tako moremo to sediljko šteti med najsjajnejše. Zabavo društva povekšala je ta dan gospodična Marija Zelenkova z dobro deklamacijo, a gēna. Engstova in g. Reichel z nežnimi pesmicami. — Zjutrajdan so člano vi tukajšnje mestjanske besede (kasino) pripravili večerno zabavo v slavo našega velečenjenega gosta. Mnōžina mestjanov, književnikov in drugih odličnih mož se je sestala ta večer v gostoljubivih dvoranah. Odbor besede je g. Gaja dospremil v dvorano, kjer ga je g. Jelen s svojim glasbenim zborom pozdravil. Pri večerji je g. Dittrich napil g. Gaju česko zdravico; ta se je zahvalil ilirski in izrazil željo, da se na veke vzdrži prijateljstvo in bratinstvo med nami in Iliri, in da se tako oba naroda vse to bolje proslavita. Društvo se je do pozne noči ugodno zabavljalo, in spomin onega večera hočejo zaisto dolgo ohraniti v sreči vsi deležniki te znamenite zabave, kjer sta si dva sorodna naroda javno izkazala svojo bratinsko ljubav in rodoljubive misli.“ — Tudi v Beči so priredili Gaju tam bavečemu se dne 27. okt. l. 1847. svetčano gostbo, ktere se je bilo udeležilo mnogo Čehov iz Česke in Moravske ter Hrvatov in Srbov. —

Gajev poslednji triumf.

Leta 1847. je šel Gaj na ogerski sabor, da doseže sporazumljenje med Magyari in hrvatskimi narodnimi zastopniki. V tem oziru je učinil vse, kar mu je samo bilo mogoče, a najodličnejši člani hiše velikašev so

sijajno posvedočili njegovo domoljubno nastojanje o pomirjenji vseh strank in vzdržanji miru in reda v domačej deželi. To svedočanstvo dali so mu tudi vsi hrvatsko-slavonski zastopniki.

Treba je da se tu omeni veliki upliv, ki ga je imel Gaj kot katolik na grško-iztočne Srbe in na domače svoje katoliško svečenstvo, imajoč vedno pred očmi glavni narodni dobiček, da se doseže bratinska uzajemnost med obidvema crkvenima strankama. To zaslugo mu je javno pripoznal srbski patrijarh Rajačić l. 1847., kateri je leto dnij pozneje slovesno umestil novoizbranega bana Jelačića v Zagrebu.*

Kar se je oblakov tečajem več let nad malo, a vztrajno Hrvatsko nabiralo, to se je leta 1848. protilo. Bliski so švigali, a silna burja se je vzdignola: sablje so bleščale, puške so pokale. Pa dočim je tako z éne strani skočil narod na branik svojih narodnih práv, izgubljali so z druge strani i najrazumnejši državniki svoje glave v onej silnej vrevi; a tedaj se je Gaj brzo razbral.

Ko se je raznesel glas o bečkem ustanku, napoti se Gaj v Gradec k nadvojvodi Ivanu, s katerim se je že bil prej spoznal, a od onod v Beč, kjer se je delalo o popolnjenji banske časti, gotovo važne v tako kritičnej dobi. Povrnovši se v Zagreb sezove narodno skupščino, in bil je na njegovo priporočbo dne 25. marca l. 1848. e. kr. polkovnik prvega banskega polka, baron Josip Jelačić Bužimski, rodom Hrvat, sin generala barona Frana, proglašen hrvatskim banom. Po Gajevem predlogu je bil izbran narodni odbor, da se po primeru drugih dežel v imenu Hrvatske pokloni Nj. Veličanstvu Ferdinandu. Ta velika deputacija, sestavljena iz najodličnejših mož Hrvatske, Slavonije in Dalmacije, na čelu jej Gaj, šla je v Beč, da vlado uveri o zvestobi in privrženosti hrvatskega naroda ter jej priobči njegove želje. V Gradcu, kjer je Gaj med potom stanoval pri „Elephantu“, dalo mu je vseučilišče počastno stražo. Na večer je poslal poveljnik Notranje-Avstrije godbo pešpolka „baron-Wimpfen“ pred gostilno. Tudi je prišla h Gaju deputacija universitetska in druga mestna. Dne 27. marca se poda cela deputacija in corpore k vseučilišču v počastnem pohodu, a Gaj ga pozdravi s srčnim nagovorom v nemškem jeziku. Grof Nugent je bil že vjuro prišel s celim generalstvom h Gaju, in Gaj mu je vrnil pohod prišedši z universitete. Obiskali so tudi gouverneurja, grofa Wickenburga, in feldmarschalla barona Živkovića, kjer je deputacijo iznenadil baronov petletni sin s hrvatskim pozdravom. Proti večeru se je odpeljal prvi oddelek deputacije v Beč, a zjutrajdan so sledili ostali. Dne 31. marca je cesar deputacijo sprejel. Ker so pak naši neprijatelji ta odbor krivili, kakor da je orodje reakcije, zato se poda Gaj v vseučiliščno dvorano, glavno središče bečke

* „Gajeva knjižnica“, „Slovník naučný“.

revolucije, ter razloživši v krasnej besedi težnje Hrvatov tako gane svoje poslušalce, da mu je ves zbor odobral in v pohvalo ploskal.

To je bil Gajev poslednji triumf. —

Tega leta je narod hrvatski izbral Gaja za zastopnika na svoj prvi narodni sabor v Zagrebu. V saboru je bil izbran v odbor, kateri je imel izdelati osnovo, kakovi da bodo odnošaji Hrvatske proti Avstriji in Ogerskej, in kako da se ustroji Vojniška krajina. — Gajeva hiša je bila središče narodnih zastopnikov, osobito Graničarjev, kateri so pri njem iskali sveta in pouka. —

Novi ban hrvatski, Jelačić, bil je Gaja „v ime svojega carskega gospodarja“ imenoval dvornim sovetnikom. Magyari so vsled tega povse podivjali, in ker ni imenovanje došlo po ogerskem ministerstvu, mislili so, da se trojedina kraljevina Hrvatska, Slavonija in Dalmacija hoté vse bolj in bolj od Ogerske odtrgati. Pri magyarskem tiranstvu proti Slovanom — dostavlja dopisnik v „Slaw. Rundschau“ (1848. šte. 6.) — je čudo, da se to že davno ni zgodilo. —

Gajev pad in smrt.

„Leta 1848. piše Milčetić — sta navdušenje in ideja ilirska dosegla svoj vrhunec. Leto 1848. je potreslo celo Evropo, potreslo je Avstrijo in malo Hrvatsko. Veljalo je, da se bori pravica proti krivici, človečnost proti nasilju, napredek proti nazadku. Kako se je borilo, znamo vsi, a ne spada sèm. Leto pozneje se vrača mir v Evropi; — vpitju zatiranih in za svobodo vzdihujočih narodov je konec učinila reakcija — absolutisem.

„Hrvatje, plačani z nehvaležnostjo, povlekli so pod se tako vzletna krila, — a v Hrvatskej je nastala tišina. Ona Hrvatska, ktera je prej vsa vrela v rodoljubnem žaru, sedaj na jednok ohladela pada v mrtvilo. Ljudje, ki so prej stali v prvej vrsti narodnih boriteljev, začenjajo sedaj izginjavati z obzorja hrvatskega. Nekteri so se utrujeni po dolgem in krvavem boji povlekli v zabitno življenje, prepuščajoč varstvo dóma svojega mlajšim neiztrošenim močem; drugi so zopet ali pomrli, ali pristopili k protivnemu taboru. I Gaj sám, otec vsemu pokretu, jenjal je z l. 1848. živeti za hrvatski narod. A z Gajem, tem vzkresiteljem ilirstva, odzvonilo je i detetu njegovega velikega duha: imenu in ideji ilirskej.“ —

Za revolucije v Italiji in Ogerskej poskušali so italijanski in magyarski vodje raznim načinom, da Gaja pridobijo za svojo stvar, ali zastonj. — No minolo je leto 1848. in 1849., a nemška in pozneje magyaronska zvitost je prežala ná-nj s požrljivimi očmi ter mu nastavljala povsod mreže, ne bi li ga kje ujela ter za Hrvate, češ da uničila. Pa si je i zares našla priliko. — Dr. Ljudevit Gaj, preporoditelj nove književnosti hrvatske, stvoritelj jugoslovanske ideje in

na našem jugu prvi rodoljub, — odlazil je z narodnega borišča ter se odrekel vsemu delovanju v javnem življenju, a l. 1861. še mandata ni sprejel, ko je bil izbran v hrvatski sabor. „Kakor truden od prevelikega poslovanja“ — veli Iv. Zahar — „kakor izmučen po velikem uspehu svojega dela, polomil je kopje svoje žive besede, utrnol svečo snovanja svojega, izšel iz delavnice, kjer je bil prvi in najboljši, pa se je v mirno sobico obiteljskega življenja počivat vsel.“* — Odslej je živel Gaj skromno ter se posvetil samo svojej obitelji, dokler ga ni, — 22 let duševno mrtvega — na veliko tugo njegove rodbine, na žalost njegovega ljubljenega naroda in vseh Jugoslovanov-Ilirrov nagla in nenadjena smrt tudi od telesnega življenja ločila, dne 20. aprila 1872. leta.

„Narodne Novine, u Zagrebu god. XXXVIII. br. 92. u ponedjeljak 22. travnja 1872.“ prijavile so v početku nekrologa (napisal ga odgovorni urednik M. Zec) té-le besede:

„Tužnim srcem javljamo svojim čitaocem, da je utemeljitelj ovoga lista, njegov vlasnik i urednik kroz pune trideset i četiri godine, uzkrisitelj i preporoditelj hrvatskoga naroda — prestao živjeti. Dr. Ljudevit Gaj umrje nam iznenada, u subotu, u 5 sati po podne, naglom smrću od kapi.

„Da smo i dorasli, ocieniti po zasluzi djelovanje muža, koji je hrvatski narod probudio iz duševnoga mrtvila, koji ga je naučio, osjećati se narodom, koji je čvrst i stalan temelj postavio njegovoj budućnosti, nebismo to mogli učiniti sada, ovaj čas, dok se nemožemo razabrati od tuge i žalosti, dok se s najdubljom boli sjećamo kratke, ali težke njegove samrtné borbe, — dok ga mrtva gledamo na odru“ . . .

V istem broji „Narodnih Novin“ čitamo še o Gajevih poslednjih trenutkih:

„Že so tri leta, odkar se je bil po smrti svoje soproge iz Zagreba preselil na svoj zaselek „Mirogoj“, kjer je najskromnejše živel. Prihajal je vendar malo ne vsak dan v Zagreb, da tu porazgleda domače, posebno tiskarske poslove, na kar se je vsakikrat vrnil v svoj „Mirogoj“ na obed, samo ne, siromak, v soboto. Ta dan, kakor navadno, peš odhodivši na pol ure dolgi pot, prišel je sem okoli 9. ure vjutro in izvršil, kar je imel na umu. Akoprav ni tožil, vendar se je mogla na njem nenavadna slabost opaziti: dihal je težko, a tudi težko hodil. Potem ko je nekaj použil, šel je okoli poldne na hodnik, kjer ga je urednik srečal in v svoje stanovanje odvel s prošnjo, da razgleda neke novosti in spremembe. Urednik ga je provodil skozi dve sobi, pokazal mu nameščaj in neke nove slike; visoko spoštovani starina je gledal in poslušal ljubeznjivo se smehljajoč, ali da je kaj spregovoril ali ne. Po tem je šel ven iz urednikove sobe.

* „Vienac“ 1872. br. 17.

„Pol ure pozneje je prišel neki uradni podvornik, da hoče k njemu z vročilnim listom, ter je čakal in čakal, ker ga ni našel v sobi. Na prošnjo nestrpljivega postrežčeka ga je šel njegov sluga iskat; našel ga je na skrivnem mestu, ali ni mogel noter. Pokliče najstarejšega sina g. Velimira in z njegovo pomočjo odpre vrata. Kak grozen in žalosten prizor! Visoko cenjeni starina je ležal na pločniku podu otrpnel, ogriznovši v krvi, uprevši noge ob vrata. Zadel ga je pljučni mrtvoud. Nesrečno je pal, siromaček si je bil globoko prebil čelo nad desnim sencem. Še je dihal in nekolikokrat spregledal. Odnegli smo ga z nesrečnega mesta v sobo, in dokler ni prišla zdravniška pomoč, polivali smo mu glavo z mrzlo vodo.

Po težkeji smrtuej borbi polnih četririh ur, v kateri je nekolikokrat pogledal nad se v sveto razpelo, očito se mučéč, ne bi li mogel vsaj katero besedo izustiti, spustil je dr. Ljudevit Gaj svoj veliki duh, nekoliko minut érez 5 popoldne, v 63. letu velezaslužnega svojega življenja.“

Kakor javlja „Vienac“, videl se že dolgo ni v Zagrebu tako velik sprevod. Zbralo se je rodoljubov vseh političnih strank, zastopnikov znanostij in umetnostij, činovništva vseh uradov, šolske mladeži itd. Mestno poglavarstvo je dalo zapaliti plin po ulicah, koder je sprevod šel. Prišedši na grobišče in položivši medno rakev v grob poleg pokojnikove matere, spregovoril je mnogoštevilno zbranim častilcem sedaj tudi že pokojni akademik Fran Kurelac pogrebno slovo, v katerem je narisal na kratko život in izbrojil velike zasluge Gajeve za jezik, književnost in v obče za narodnost. Lepi govor so poslušateljji pretrgavali z vzkliki: „Slava mu!“ —

I mi kličemo:

Slava dru. Ljudevitu Gaju, stvoritelju jugoslovanske ideje! —

(Dalje pride.)

Rimsko dedinolovstvo in njega izpodbijalci.

Spisal *Fr. Wiesthaler.*

(Konec.)

V tem hvalevrednem prizadevanji je rimsko gosposko podpiralo vse sočasno pisateljstvo, vzlásti pesništvo, v svesti si svoje lepe in hvaležne naloge: podučevati, blažiti, omikati človeštvo, potegovati se za njegov blagor ter z orožjem od božanstva mu podeljenim pobijati vse sovražne prikazni, ki posameznega človeka v njegovem duševnem in telesnem razvijanju zavirajo, s tem pa ob enem državi zdrave korenine izpodjedajo. Kako pesniško orožje pa je v tem oziru najsposobnejše? S suhoparnim moralizovanjem in karanjem se ne dá pri popolnem popačenih

ljudeh veliko opraviiti; večjega uspeha se ima brez dvombe nadejati pesnik, ako umeje resni svoj namen skrivati pod veselo, včasih celó objestno šaljivostjo, udrihati po neumnosti in zlobnosti človeške z bičem porogljive satire in podajati bralcu grenki lek v sladkej luščini zanimajoče ironije in kratkočasne dovtipnosti. In res! Kakor je naš Prešeren s svojimi „sršeni“ in z znano satiro „Nova pisarija“ s sijajnim uspehom pobijal, premagal in razorožil slovstvene svoje nasprotnike, tako se tudi pri Rimljanih vsi imenitnejši pesniki dotične dobe v hudej borbi z dedinolovci poslužujejo istega sredstva, namreč satire in pušic (epigrammov). Med njimi stoji v prvej vrsti pesnik O. Horatius Flaccus, živéč za cesarja Avgusta. V izvrstnih satirah biča ta mož vse literarne in socialne napake, smešnosti in slabosti svojega veka: krive nazore o pesništvu, potratnost, užitovnost, spohoto, spolno razuzdanost in v petej satiri druge knjige tudi dedinolovstvo. Obseg in oblika te satire je vredna, da si jo nekoliko natančneje ogledamo.

Po svojej navadi, zglede v pojasnjevanje raznih naukov zajemati iz neusahljivega vira Homerjevega, segel je pesnik tudi tu v Homerjevo Odyssejo; v ednajstem spevu (v. 90—150.) pripoveduje namreč pesnik, kako se je bil Odyssej v Hades (podzemlje) podal ter ondi videl in spoznal dušo marsikterega junaka, znanca in izmed sorodstva celó svojo mater. Med mnogimi drugimi, ktere je bil Odyssej s krvjo žrtvovanih živalij napojil, da bi se zavedli in potem mogli z njim govoriti, pride mu nasproti tudi tebankski vedeževalec Tiresias, ki si je edini izmed vseh mrtvih zavest in nekaljen spomin ohranil. Tega proroka poprašuje tedaj ondi Odyssej o stanji svojega domovja in kako bi si mogel pridobiti srečen povratek. Na ta vprašanja mu dá Tiresias popolnem dovoljen odgovor. Opirajoč se na ravno popisani prizor v Odysseji polaga naš pesnik Horacij Uliksu še drugo vprašanje v usta, namreč: Kako bi si mogel zboljšati svoje domače razmere in popraviti svoje premoženje, ktero so mu zapravljivi, nadležni in drzni snubači soproge Penelope dokaj zmanjšali. In čujte! v to svrho navaja prebrisani prorok junaku Uliksu vsa ona načela, po kterih so se rimski dedinolovci tako natanko in dosledno ravnali. Razumevno je, zakaj da je pesnik Horacij, razpravljajoč in bičajoč rimsko dedinolovstvo, svojej satiri ravno tako dialogično obliko podal. Kontrast, ki nastaja iz tega, da starodavni grški junak resno oznanja in bombastično slavi vsa ona novošegna rimska pravila, po kterih se je dalo brez posebnega truda v kratkem času do zaželenega velikega premoženja priti, je tako silno drastičen, da se je moral vsak Rimljan beróč to satiro hoté nehoté smejati. Ta srečna misel, ki nam dovolj pričuje o pesnikovej spretnosti, podaja celemu umotvoru večjo živahnost in mičnost. Tudi se ne dá za tako smešno počenjanje bolj smešna oblika izumiti, in primernejše se pač ne more zvanjanja oblika

strinjati s snovjo samo, kakor v naši satiri. A poslušajmo zdaj, kaj navetuje Tiresias obubožanemu junaku!

„Kjerkoli izveš za kakega bogatega starca brezdetnika, okleni se ga! Skušaj se mu prikupiti z nenavadno prijaznostjo, pošiljaj mu krasna darila in skazuj vsakojake časti, naj si je svoje življenje še tako omadeževal kot bratomorec, krivorotnik ali ubežnik! Ti se brigaj le za to, da te v poroko za dediča vpiše!“ Srdito ga zavrne Ulikses: „Kaj? jaz, ki sem se pred Trojo kot junak boril in živel kot poštenjak, naj se lotim tako ostudnega, nesramnega posla!“ „Če nočeš, pa ostani revež,“ je kratki odgovor. Ulikses, morda izprevidevši, da si drugače vendar ne bode mogel opomoči, prosi Tiresija, naj mu na dalje svetuje. In zdaj mu začne Tiresias prav natančno vse one dolžnosti naštevati in razlagati, ktere ima dedinovec izpolnjevati, da doseže svoj namen. „Ako ima dotični starček kaj s sodnijo opraviti, ponudi se mu takoj za zastopnika in zavetnika, naj je njegova pravda še tako nečista in krivična; brani ga srčno in navdušeno: potem porekó še drugi ljudje, da si vrl in zvest prijatelj. Sicer pa tudi takih starcev ne puščaj v nemar, ki imajo kakega betezljivega sina! Morda se ti pospeši, da te vsaj za drugega dediča postavijo; in če vendar kak slučaj (!) pobere bolehnega sinú, no potem stopiš brez dvombe ti na njegovo mesto. A pri vsej svojej vnetosti pazi vsigdar na to, da z njo ne izdaš svojega dedinolovskega namena! Zavoljo tega se kot skromen človek vselej obotavljalj prebrati oporoko, če ti jo stavec ponudi, a po strani poškili vendar le vá-njo, da izveš, ali si sam za dediča zapisan, ali z drugimi. Te previdnosti ne smeš nikdar opustiti, da ti tvoje sladke nade potem ne izpodleté. Zakaj pogostokrat se zgodi, da se taki starci delajo, kakor da bi bili dotičnemu izpodlezovalcu vse premoženje volili, po njihovej smrti pa se pokaže, da ga oporoka še z éno črko ne omenja. Skušaj se na vsak način priljubiti tudi onim, ki imajo pri starcu kaj veljave, na pr. njegovej „dragi“, ali kakemu osvobožencu, kterege ima zeló v čisljih. Poglavitna reč ostane vselej se vé da le stavec. Njemu se prilizuj, kolikor moreš, strezi njegovim strastim: če kuje šušmar slabe pesni, hvali je na vse pretege, če ljubi ženske, prepusti mu veliko-dušno celó svojo ženo Penelopo!“ Ulikses sicer ugovarja, da bi se dala njegova zvesta žena za tak namen zapeljati, a Tiresias, zabavljajoč vsemu ženstvu, odločno trdi, da se nobena ženska moči denarja ne ustavlja. Ponovivši svoje sovete opozori Tiresias še enkrat Uliksa, naj bo pred vsem previden v svojem ravnanji. Nato se poslovi, rekoč, da ga kliče Proserpina, vladarica v spodnjem svetu in Hadova soproga.

Bolj uspešno, kakor ta pesnikova ironija, pač ne more nobena pridiga te ostudnosti grajati in bičati.

Tudi najbolj sloveči epigrammatični pesnik rimski, M. Valerius Martialis (okrog l. 42.—102. po Kr.), priporoča svojim rojakom iz-

vrstno zdravilo zoper to časovno bolezen. V 63. epigrammu šeste knjige svetuje namreč nekemu Marianu, kterega se je že bil izpodlezovalec lotil, blizu takó-le: „Bedak, ti veš, da te lakomnik zalezuje in vendar ga hočeš za dediča postaviti, češ da ti je mnogo daril poslal! Ne vidiš, da je to le vada, in more li riba ribiča loviti? Žalostil se bode, praviš, nad tvojo smrtjo. Ako želiš, da se joče, potem, o Marian, zapusti mu — nič!“

Isto tako omenja tudi drugi rimski satirik, D. Junius Juvenalis (okrog l. 47.—130. po Kr.) vselej z največjim gnusom in zaničevanjem to časovno hibo in po strani večkrat mahne po dedinolovcih, imenoma po nekem Cossu.

Grozovito pa je, kar nam o tej zadevi pripoveduje satirik Petronius Arbitr iz dobe Neronove. Njegove slike, kterim služijo za predmet vse tedanje neskladnosti in hudobije, so tako strašne, da se človeku peró ustavlja, ako jih hoče posneti. Iz njegovih in Lukianovih spisov se kaže, da se je to zlo kmalu iz glavnega mesta po celej Italiji in od ondod po celem rimskem cesarstvu z nenavadno hitrostjo razširjalo ter posebno po mestih kakor moreča kuga razsajalo. V Krotonu, mestu spodnje Italije, pripoveduje nam Petronius, ste prebivali le dve vrsti ljudij: taki, ki so izpodlezovali, in taki, ki so bili izpodlezovani, ter primerja to mesto prav izvrstno z okuženo planjavo, na kterej ni drugega videti, nego mrtvih trupel in vranov, ki jih mesarijo (sat. 116.). Še bolj žalostno je, kar beremo v 140. satiri o brezsrčnih in nečloveških materah, ki so izročale in prepuščale svoje otroke moškega in ženskega spola samovoljnosti brezdetnih starcev, se vé da le s tem namenom, da bi otroci podedovali za njimi. Bile so to večjidel matere, ki so se v svojej mladosti same z dedinolovskim poslom bavile, a ko njih lepota ni našla več kupca, tržile so z lastnimi otroki.

Konečno moramo še izpregovoriti o onem možu, ki si je kot srdit izpodbijalec svetovne podlosti pridobil velikih zaslug za vse človeštvo, o možu, ki presega, kar se tiče genijalnosti in duhovitosti vse do sedaj imenovane rimske nasprotnike dedinolovstva, to je grški že-omenjeni satirik Lukianos iz syrskega mesta Samosate, rojen brž ko ne l. 117. po Kr. r. V mnogobrojnih spisih pobija ta pisatelj vse abotnosti in slabosti tedanjega sveta in med drugimi v svojih jako zanimivih „mrtvaških pogovorih“ vzlasti dedinolovstvo. V teh satirah, ki se odlikujejo po zdravem humorji in mičnej šegavosti, popisujejo se nam na drobno vse dedinolovske zvičajnosti, ob enem pa nam navaja pesnik mnogo slučajev, v kterih so bili taki izpodlezovalci tudi sami na led speljani. V šestem pogovoru, ki se, kakor vsi drugi, v spodnjem svetu vrši, pripoveduje žalostno neki dedinolovec, kako se je noč in dan trudil, da bi si izmislil za svojega devetdesetletnega starca novih sladkarij, tako da bi vse svoje tekmece

prekosil in izpodrinol; te moralne skrbi in noči brez spanja pa so postale uzrok prezgodnje smrti njegove, a oni starec, za katerim je hotel podedovati, stal je še včeraj na njegovem grobu in se smejal. V sedmem pogovoru tarna drug tak revež, ki je hotel svojega starca s pomočjo njegovega točaja ostrupiti, a zmotil se je bil v čašah in je moral sam poginoti, dočim se starec še svojega življenja veseli in smeji njegovej nerodnosti. V osmem pogovoru se jezi neki Cnemon, da se je dolgo okoli bogatega starca Hermolaja sladkal in ga celó za svojega dediča postavil, upajoč, da bo Hermolaj njemu nasproti isto storil. A na enkrat se nad glavo ubogega Cnemona strop podere in revček mora v Hades; Hermolaj ima zdaj njegovo premoženje, a on sam niti tega ne vé, ga je-li bil Hermolaj za dediča vpisal, ali ne. —

Iz teh kratkih črtic, upam, more častiti bralec posneti, kako je bilo to rokodelstvo v starem veku razširjeno in izurjeno. Propadlo in izginolo je staro rimljanstvo z vso svojo nravno popačenostjo, dela omenjenih braniteljev človeške časti pa se beró še dandanes po širnem svetu z velikim zadovoljstvom in veseljem. In če se tudi ne dá popolnem utajiti, da se je dedinolovstvo kljub njihovemu trudu do današnjega dne ohranilo, mora se vendar priznati, da ne dviga več tako ošabno svoje glave pošastne.

Obraz rožanskega razrečja na Koroškem.

Spisuje *Janez Scheinigg.*

(Dalje.)

Glasnik I.

I. Ako začenja *l* besedo, izgovarja se:

a) Zlog *la = va*; na pr. *vas = las*, *Vah = Lah*, *váčen*, *vá'ota*, *vádja*, *váni*, *vast*, *váziti*, *vájati*, *vástoveca* (tudi *hvastélca*) = *lastovka* itd.

V tujkah ima zlog *la* čist izgovor; torej *lámpa*, *latínska šúva*, *lájbič = Gilet*, *lájža = Geleise*, *lájnice = Leierkasten*, *ládél*, *-na = predel*, *lárfa*, *láfár (Läufer) = Vorspannpferd*, *lántah (Landtag)* itd.

b) Zlog *lo = vo*; na pr. *vó't (vók't) = laket*, *vopáta*, *vovíti*, *vomíti*, *vóčíti*, *vôh = log*, *vô' = lok*, *vôn = Lohn*, *vôt = Lot*, *vód'n = Loden*, *vópa*, *vótati = löten*, *vórbarh = Lorber* itd.

V nekterih tujkah posebno novejših govori se *l*; na pr. *lóter*, *loteríja*, *ló'ati = locken*, *lo'omotív*, *loz = das Los*.

c) Zloga *le*, *li* glasita se brez izjeme čisto; povsod govorijo: *lípa*, *líce*, *lína*, *lésa*, *léto*, *led*. Isto tako se ravna s tujkami; na. pr. *líter*, *liberál*, *líniya*, *léder*, *lé'ati (lecken)*, *lérar*.

d) Pri zlogu *lu* se je *l* izgubil v domačih besedah, tako da govorijo Rožanje: uh = lug, uč = luč, úža = luža, ú'nja = luknja itd.

V tujkah se pa *l* 1. govori kot *v* ali pa izpade; na pr. v'ft = Luft, gen. úfti, na úfti, úftati = lúften, zúftati = auslúften; v'st = Lust, gen. úšti; úšti me je = es gelústet mich, úštati = gelústen;

2. nektare tujke pa, tudi že stare, ohranile so *l* čist; na pr. lump, lúcfar, luftbalón, lúnta, lústar, lú'sus, Luter, lúterš vera, Lu'a.

II. V sredini besede se govori:

a) *l* kot *v*, ako mu sledé *a*, *o*, *u*, ali pa soglasnik; n. pr. bvahú = blago, bovhá, čov' = čelo, dávatí = delati, dvá'a = dlaka, dovh = dolg, pvávati, póvniti, póvhen = polen, bvósar (Flosszieher), havún = galun, hvad = glad, hvodáč = glodač, hváče, hváp'c, hváva = hvala, óvšovec = jelšovec, 'váftra, 'váfati, 'vánc = klanec, 'vob' = klobuk, 'vop = klop, 'ovú = kolo, 'óvter, 'ríhva = krigla (Heiserkeit), mávar, másvo, mvad, obváčen, žva' = Schlag, púvobvo = poloblo (Halbkugel), ovtár (tudi se sliši otár) = oltar, píva, pvámen, pvóha, povž, prívóz = prelaz, sováta, síva = sila, šúva = šola, súnce = solnce, povúžov = položil, bovní', vov', débvo, stríeva = strela, pávčič, 'mávo itd.

b) Vendar se izgovarja *l* v nekterih tujkah in tudi nekih domačih besedah kot čist *l*; na pr. bal'ón, búla = Fülle, bíla = delopust, díla = Diele, 'íla, múla, pó'l'a (ples), pó'l'a = Balken, Jalousie, saláma, 'lú'a = kljuka, 'lú'ec = Geizhals, 'ladvó, calá' = celak, hódla = godla, 'lávorn, zlódej (tudi zúdej, zúdej), zlóm' (ali zúm', zúem') = zlomek.

c) Izpal je *l* v téh-le primerih: Sovénje (ali Sovénc) = Slovenec, Sovénj'a, sovénjo (ali sovénj') = slovensko (sovénja beseda), sovú = slovó, s'žvá = služba, súžiti = služiti, pošúšati = poslušati, čová' = človek, p'h = plug, gen. púha, huh (izg. huh) = gluh, poh'siti se = poglušiti se, puet (ali put) = plot, zúe (zu, zvo) = zlo, hóm = holm, H'mčé = Hólmče (selo v spodnjem Roži, nemško Guntshach), nasúenov (nasúnov) = naslonil. — Opomniti je, da se govori: Oranc (Lorenc), a Vovré (Lovro).

d) Pred *e* in *i* ima *l* čist izgovor; na pr. belič, bléd = bled, blis' = blisk, blízo, boléti, boléhen, celín = Gewehrschloss, čalíešnja' = čelešnik, da'lé = deklé, dolína, fléten, plézati, hrlíca = grlica, pohlád = pogled, hlab = bleb, hlíev, 'léčati = klečati, 'lícati = klicati; mlín, mléti, s'léda = skleda, slína, slíep, plečé, jalán = jelen.

Vendar nahajamo tudi nekaj izjem: síven = silen (od siva = sila), obiven (od obivo) = obilen, bov'n = bólen, pávec = palec.

e) V sklanji se čredita *l* in *v*; na pr. dévo, déva, dél', dévo, pr' dél', z dévam; plur. díele, díel, díelam, díele, pr' díelah, z díelem'; šúeva, šúele, šúel', šúevo, v šúel', z šúevo; plur. šúele, šúel, šúelam, šúele, v šúelah, s šúelem'; píva, píle, pí'l', pívo, na pí'l', s pívo; plur. píle (ali p'lé), píl (ali p'lí), p'lám, p'lé, s p'lám'; hváva, gen. hvále (vse hvále

vried'n); dé'va, dé'le, dé'l, dé'vo; plur. dé'le, dé'l (tudi dé'l), dé'lam, pr' dé'lah, z dé'lemi.

Po analogiji se pretvarja *v* v *l* tudi v takih besedah, ktere imajo v nom. sing. prvotno *v*, ne *l*; na pr. hváva (glava), gen. hvále, hvál', hvavó (na hvávo), na hvál', z hvavó; plur. hvalé, hvav (tudi hval), hvalám, hvalé, na hvaláh, z hvalám'; 'ladvó, pl. 'ladfle, 'ladíl, 'ladílam, 'ladíle, na 'ladílah, s 'ladílem'; bú'le (ali bu've) = bukve, bu'l, bu'lám, v bu'láh (tudi v bú'vah), z bú'lem'; cí'ov = crkev, cí'le, cí'r'l, na cí'r'l, s cí'ovjo; plur. cí'ale (ali cí'le), cí'al (cí'r'l), cí'alam (cí'r'lam), cí'ale, v cí'alah (cí'lah), s cí'alem'; bú'ov (die Buche), bú'ale, na bú'el', z bú'alo; plur. bú'ale, bú'al, bú'alam, bú'ale, na bú'alah, z bú'alem'; brítva, brítle, brít'l, brítvo, na brítli, z brítvo; plur. brítle, brít'l, brítlam, (tudi brítvam), brítle, na brítlah, z brítlem'; sžvá (služba), gen. sing. s'žlé, s'žl', na s'žl'; plur. sžlé, sžví, sžlám, po sžláh; tazále in nadlúje = težave in nadloge.

III. L na konci besed.

a) Ob konci imen in prilogov je *l* = *v* razven tujk, ki imajo navadni izgovor; na pr. stov = stol, bíev, cíev, hov = gol, 'ov = kol, jev = jel, jiv = il, vov = vol, vuv = ol, miv, papév = pepel, d'bóv = debel, zíbov = zibel, osóv = osel, p'óv = pekel, púhov = puhel, suv (ali súev) = sol, pís'ov = piščal.

Tujke pa se glasé: másel, ládel, hártel, púsel, prántel, šcínitel, šímel.

V sklanji se nahaja zopet prvotni *l*, a vendar ne povsod; na pr. stov, stová, stóv', na stóv' (ali na stól'), s stovám; plur. stolí, stolóv (tudi stovóv), stolám, stolé, na stólah, s stólem'; vov, vová, vol', na vol', z vovám; plur. vol', volóv, volám, volé, pr vólah, z vólemi; zíbov, zíbale, zíbel', na zíbel', z zíbalo; plur. zíbale, zíbal, zíbalam, zíbale, na zíbalah, z zíbalem'; osóv, osvá, na osl', z osvám; plur. oslí, osvóv (tudi oslóv), oslé, z óslem'; d'bóv (debel), gen. sing. d'bélâ (ali d'bélaha); gen. sing. fem. d'béle; plur. d'bél', fem. d'béle; gen. d'bélah, d'bíelam, d'bíele; cíev (cel), gen. sing. calá (ali cálah); do cíelâ = do celega; plur. calé, caláh, calám, s cálem'; p'óv, p'vá, v p'l', pod p'vám i. t. d.

b) V deležniku preteklega časa govorijo Rožanje:

1. Končni zlog *al* = *ov*; na pr. dévov, dáv'va = delal, delala; sréčov, sréčava = srečal, -a; p'vóvov, p'vávava = plaval, -a; 'lícov, 'l'cava = klical, -a; v'hóv, v'háva = lagal, -a; matóv, matáva = metal, -a; hvodóv, hvodáva = glodal, -a; 'ópov, 'ópava = kópal, -a; 'opóv, 'opáva = kopál, -a; lažóv, lažáva = ležal, -a.

2. Enozložni deležniki in nekaj dvožložnih, ki imajo naglas na končnici *al*, izgovarjajo se na *av*; na pr. brav, -a = bral, -a; prav, -a = pral, -a; spav, -a = spal, -a; žgav, stav, dav, djav, bav, s'jáv = sejal, s'jáv = sijal, dajáv, sm'jáv = smejál, pradáv = prodal, oráv; vendar se čuje: hnóv, hnáva = gnal, -a; t'óv, t'áva = tkal, -a; 'vóv, 'váva = klal, -a.

3. Tudi zlog *el* se glasi večinoma kot *ov*; na pr. latóv, latéva = letel, -a; žalóv, žaléva = želel, -a; nésov, nasvá = nesel, -a; ré'ov, ra'vá = rekel, -a; léhov, lahvá = legel, -a; pásov, pásva = pasel, -a; líezov, lézva = lezel, -a; ž'vónv, ž'véva = živel, -a; vídov, v'dvá = videl, -a; pádov, pádva = padel, -a; 'rádov, 'rádva = kradel, -a; sadóv, sadéva = sedél, -a; vsédov, vsédva = vsedel, -a.

V zdaj navedenih primerih se glasi *o* čisto kakor drugod; sledeči pa, ki so enozložni, imajo neki *o*, ki je enak samoglasniku *a* v koroškeji nemščini t. j. glas med *a* in *o*; na pr. mov, méva = imel, -a; smov, sméva = smel, -a; pov, péva = pel, -a; mlov, mléva = mlel, -a; vrov, vréva = vrel, -a; štóv, štéva = štel, -a; šov, šva = šel, šla.

4. Nekaj deležnikov je ohranilo zategnen *e*; na pr. vzev, -a = vzél, -a; varjév, -a = verjel, -a; pr'jév, -a = prijel, -a; posnév, -a = posnel, -a; 'lev, -a = klel, -a.

5. Končnica *il* = *ov*; na pr. hválov, hvál'va = hvalil, -a; nosóv, nós'va (tudi nosíva) = nosil, -a; čútov, čút'va = čutil, -a; prosóv, prós'va = prosil, -a; odhovúrov = odgovoril, hrábov, hráb'va = grabil, -a; pos'úsov, pos''s'va = poskusil, -a; počóv, počíva = počíl, -a; pónov, pón'va = poknil, -a; pí'nov, pí'n'va = piknil, -a; tudi brov, bríva = bril, -a; s'rov, sr'íva = skril, -a; rov, ríva = ril, -a; vpov, vpíva = vpil, -a; bov, bíva = bil, -a (geschlagen).

6. V naglašeni končnici *il* dvo- ali večzložnih deležnikov se *i* izgovarja; na pr. vovív, vovíva = lovíl, -a; denív, deníva = daníl, -a; čestív, -a = častíl, -a; sadív, -a = sadíl, -a; hradív, -a = gradíl, -a; vedrív, -a = vedríl, -a; učív, -a = učíl, -a (vendar naučov, naučíva); valív, -a = valíl, -a; podív, -a = podíl, -a; hradív, -a = hladíl, -a (hvádov = gladil); 'rvavív, -a = krvavil, -a; a tudi piv, -a = pil, -a; biv, -a = bil, -a (gewesen).

7. Glagoli, ki imajo spono *ni* = *no*, izgovarjajo se tudi v deležniku na *ov*; pr. vzihnov, vzihn'va = vzdignol, -a; dréhnov, dráhn'va = dregnol, -a; míhnov, míhn'va = mignol, -a; číhnov, č'hn'va = kihol, -a; plúnov, pl'n'va = pljunol, -a; le pri naglašeni končnici: m'núv, m'núva = minol, -a; posúv, -a = posul, -a; a tudi tukaj se govori: z'zónv, z'zúva = izzul, -a; obóv, obúva = obul, -a; ščov, ščúva = ščul, -a; naščov, naščúva = naščul, -a; čov, čúva = čul, -a.

8. Umrv, umrva = umrl, -a; podrv, -a = podrl, -a; ozrv, -a = ozrl, -a; sprv, -a = sprl, -a; oprv, -a = oprl, -a; prastrv, -a = prestrl, -a.

9. V dvobroji je pri moškem spolu *v*, ženski pa ima *l*, ker mu sledi *e*; na pr. sréčava, sréčale; latéva, latéle; hodíva, hodíle; číhn'va, č'hn'le; oprva, oprle; posúva, posúle.

Isto tako stoji *l* pri obeh spolih v množini, ker mu sledi *i* ali *e*; na pr. sréčal', sréčale; latél', latéle; hodíl', hodíle; vz'hn'l', vz'hn'le = vzdignoli, -e; oprl', oprle; č'hn'l', č'hn'le = kihnoli, -e.

10. Ako je v edinem broji naglas na zadnjem zlogu, izgovarja se v

množivniku ta zlog čisto in jasno; na pr. 'opóv, plur. 'opál', 'opále; počóv (počil), plur. počíl', -e; v'hóv (lagal), plur. v'hál', v'hále; i. t. d. le nekteri enozložniki naglašajo včasí tudi končnico, kakor dáli ali dalí; spáli ali spalí; bráli, tudi bralí; žháli (žgali) ali žhalí.

IV. *Lj* se izgovarja v rožanskem razrečji kot *l*, a prav redko kot *v*; na pr. bol - bolj, búlši - boljši, délava - daljava, 'luč - ključ, 'lun - kljun, 'ólam - koljem, lub - ljub, 'ral - kralj, 'raléstvo - kraljestvo, 'apla - kaplja, melám - meljem, oblúba - obljuba, žalá - želja, zamlá - zemlja, vóla - volja, jémlam - jemljem, kólam - koljem, lúbim - ljubim, plúnim - pljunem, póstel - postelj, postílam; le prijatelj se izgovarja prjátov, a gen. prjátala (tudi prjátva), dual. prjátala, plur. prjátel' ali prjátl'; vohóv - ogelj.

V. Kot samoglasnik se mora *l* zabeležiti v téh-le besedah, pri katerih je izpal samoglasnik stojéc za *l*-om: *lbér* - iver, *lbörje* - iverje, *lbérnica* - ivernica, *Lblána* - Ljubljana, *lbézen* - ljubezen, *ldí* - ljudje, *lpóta* - lepota, *lšáj* - lišaj, *Bl'óve* - Velikovec, *Bl'čóvs* - Bilčovs (Ludmannsdorf). —

Iz navedenega se razvidi, da se *l* v začetku besede izgovarja pred *a* in *o* kot *v*, pred *e* in *i* kot čisti *l*, pred *u* ga pa ni sledú. V sredi besede se govori pred *e* in *i* kot čisti *l*, sicer pa kot *v* ali se pa izgubi. V sklanji se *l* in *v* zamenjujeta. Na konci besed se glasi *l* kot *v*. *Lj* se govori kot *l* in včasih je *l* samoglasnik.

Glasnik r.

a) Rožanski govor smatra kakor slovenščina sploh *r* kot samoglasnik; na pr. 'rt - krt, smrdí, srp, vrba, črv, prst, brš (brž), brřda, 'rřčé (Brodstrützel), srcé, 'rč, tr'ati, trgati, 'rhél - krhelj, gm, brńca, brléti, rdéc, rmán (rumen), rjáv, i. t. d.

b) Govori se sklad *čr*; na pr. čriez - črez, črível (ne čevelj), čríšnja, črepína, črápniti, črapáti - črepati, čríeva.

c) Brodíti - bloditi, 'léšam, 'lasáti - krešem, kresati; balbíрати - barbieren, balbírar; žlablár - žrebljar; púrbl - Pulver.

d) Móvžar - Mörser.

e) Vrinol se je *r* v besedi: na'rapljuje, na pr. dž že na'rapljúje.

f) Staro obliko hrani brater - brat (bratránec, bratránka). Govori se tudi hríber - hrib.

g) Pokvarjeno je sósar - sosed. —

Soglasníka m, n.

a) Mesto *n* govori se *l* v aplénca - apnenica.

b) Dalje poglej: búntara - butara; pí'nim - pičim, pó'nim - počim, tře'nim - trčim.

c) Stari nosnik se hrani v míesenc - mesec.

d) Šmarjéta - šent Marjeta; Šmihév, Šmárčica - sv. Martina dan.

e) *Ncó* = nocoj, *nčír* = nikjer, *n'óli* = nikoli, *n'ámr* = nikamer, *nščír* = nikdo, *nčésar* = ničesar, *nčf* = nič ni = ni, na pr. *nčír nčésar nči*.

f) *Pés'm* = pesen, *bás'm* = basen, *mad* = nad, na pr. *mad šišo* = nad hišo. —

Soglasnika d, t.

a) *Odúp* = olup, *odúpiti* = olúpiti, *odúščiti* = oluščiti.

b) *Hlíeto* = dleto, *hlíet't'* = dletiti.

c) *Stezdá* = steza, *jézd* = jez, *zajezdfti* = zajeziti, *pázduha* = pazuha, *védniti* = venoti, *védnov* = venol, *vádnva* = venola, *pozdí* = pozno, a *poženj* = pozen.

d) *Jédov*, *jédva* = jel, -a; *snédov*, *snédva* = snedel, -a; *pádov*, *pádva* = pal, -a; *jadó* (tudi *jéjo*) = jedo, *snadó* (ali *sniejo*) = snedó, *viejo* = vedo, *dájo* = dadó, *bójo* = bodo. — Govori se: *pod'ana* = podkana (podgana).

e) *Izpal* je zobnik v hoc = godec, plur. *hóci* = godci, *vzihniti* = vzdignoti, *'áve* = tkalec, *púvne* = poldne, *dopúvna* = dopoldne, *šlénji* = poslednji, *vendar povdénje* = popoldne.

f) *T* se spreminja v *d*; na pr. *pomadám* = *pometem*, *pomédo* = *pometel*; *pomédam* = *pometam*, *pomédo* = *pometal*; *pladá* = *pletem*, *plédo* = *pletel*, *splédam* = *spletam*, *splédo* = *spletal*; *'rad'* = kratek, in narobe: *strav* = zdrav, *strávje* = zdravje; *stí se mi* = *zdi se mi*; *tehant* = *dekan*, *tehantija* = *dekanija*.

g) Govori se: *motovívo*, *'rívo*, *'obíva*, *'rasávo*, a ne *motovidlo*, *kridlo*, *kobidla*, *kresadlo*, kakor izgovarjajo *Ziljani*; *le sadvó* = *sedlo*. —

Sičniki in nebniki.

a) *Sklad šč* se čuje v *Rožanskem* čisto in *natanko*. *Drvíšče* (ne *drviše*), *gnojníšče*, *ognjíšče*, *'opíšče*, *'rešíšče* (kjer se *kuri kres*).

b) *S* se pretvarja kakor *drugod* v *š*; na pr. *ščásama* = *ščasoma*, *ščíra* = *sekira*, *ščéšam* = *sčešem*; tudi se govori: *šúša* = *suša*, *š'šiti* = *sušiti*. *š'ší* = *suhi*, na *š'šám* = na *suhem*. —

Soglasnika b, p.

a) *Drohtína* = *drobtina*; *ájstrof* = *jastreb*; *hvánca* = *Pflanze*.

b) *Dóbr*, *dorá*, *doró* = *dober*, *dobra*, *dobro*; *dorá* = *dobrega*; *dórom'* = *dobremu*; na *dorám púl'* = na *dobrem polji*; z *dorím másvam* = z *dobrim maslom*; plur. *dorí* (ali *dor''*), fem. in neut. *doré*, *doráh*, *dorám*, *doré*, na *dórah*, z *dóremi*; *doró* (ali *dor''*, *dro*) = *dobro* = *ja*; na pr. *al'* je *fánt* *'ej puš'ó prnésov?* *Dor''*.

c) *Krazazób* je pokvarjeno iz *brezzob*.

d) *Kápniti* = *kanoti*. —

Soglasnika v, f.

a) V izgovarjajo Rožanje prav mehko vzlasti na prvem mestu besed, tako da je malo razločka med *v* in *u*; na pr. vodá, véra, vádja, vóla, víle.

b) Mesto *v* sliši se *b* pri téh-le besedah: dbor = dvor; dbójič; dba, dbi = dva, dve; zbier = zber; zbíezda, zbiest = zvest, dbánest = dvanajst, dbájst = dvajset, Bl'óve = Velikovec.

Kjer imajo tujke *v*, stvarja si rožansko razrečje *b*; na pr. bíla = vigilia, Banéce = Venedig, bjólca = violica; novejše tujke se pa govore z *f*-om; na pr. ferbézar = Verweser, feteránar, fitriól, fagabúnd.

c) Izpal je *v* pri nekterih glagolih: Buch obári = Bog obvari; obézati = obvezati, obésiti = obvesiti (vendar podvézati in razbésiti); zúen (tudi zvun) = zvon, (zúen zvoní); óvna = volna.

d) Vrinol se je *v* v 'várta = karta, in nekih besedah, ki se začenjajo s samoglasnikom *o*, tako da se sliši spredaj *v*; na pr. vóz" = ozek, vohóv = ogelj; vóhov = ogel, vógle = oglje, vóhvar = ogljar, vúev (ali vuv) = ol; v'číti = učiti. —

Znano je, da *f* ni prvotno slovenski; nahaja se torej tudi v rožanskem razrečji ali v tujkah ali le v takih izvirno slovenskih besedah, ki so stvarjene po enakoglasji; na pr. fárba, fotograf, frónza = Franse; frkati, frkniti, fúkniti, itd.

Dandanes se prejemajo besede iz nemščine brez vsaktere spremembe, dočim je v prejšnjih časih prosto ljudstvo tujke po svojem govoru preobrazovalo. Mesto *f* se torej govori gostokrat *b*, kakor v novoslovenščini sploh; na pr. búla = Fülle, bávda = Falte, cvíbvti = zweifeln, bvos = Floss, ble' = Fleck, brúmen = fromm, básati = fassen, Grábštajn = Grafenstein.

Isto tako spreminja nemščina v lastnih imenih slovenski *b* ali v *f*, *v*, ali *w*; na pr. Boróvlje = Ferlach, Förolach, Bístrica = Feistritz, Bruca = Fűrnitz, Belák (Rož. Blak) Villach, Bégnje = Vigaun, Brdo = Werth, Wörth.

Soglasnik j.

a) Pred *a* izpušča rožanski govor mnogokrat *j*; na pr. a'vó = jeklo, a'lén = jeklen, ávb'o = jabelko, ájstrof = jastreb, ajé = jajce, áhnjad = jagnjed, áhnje = jagnje; včasi tudi pred *e*; ízare = jezero, ízarce = jezerce.

b) Pritika se nekterim besedam v začetku; na pr. jihráca, jihráti = igrača, igrati, jiv = il, j'mé = ime, jes'áti = iskati, jéša = Esse, jizál = Esseisen, jéti = iti, jédi = idi; v sredini: ójster = oster, Jéjž's = Jezus, vejzá = veža, lejč = ležat (gremo lejč); dž, džjá (tudi díža).

c) Govori se *hénjati* = jenjati; *v'ž'na* = južina.

(Dalje pride.)

Zgodovinske črtice o nekdanji provinci Windischgraz.

Priobčuje *Davorin Trstenjak.*

IX.

D. Crafto, Plebanus de Grez; Crafto, Castellanus de Grez ex anno 1255.

Patrijarh Berthold iz rodbine Andechsov je leta 1251. svojo dedovino, okrožje slovenje-graško, oglejskej erkvi sporočil, in njegov naslednik patrijarh Gregor de Montelongo se je, kakor se iz dole priobčene listine prepričamo, lastninskih pravic takoj posluževal. Izvolil ga je papež Innocenc IV. sam; zakaj se še v listini iz leta 1255. „Electus“ imenuje, prav ne razumem, ker je že bil hitro po smrti Bertholdovej leta 1251. patrijarško stolico nastopil.*

Takoj početkom svojega patrijarštva se je bil v boj zapletel, ker se je vojvoda koroški Ulrik branil po njem obsedene oglejskej erkvi lastne gradove mu izročiti. Pod koroško vojvodstvo je takrat spadalo tudi slovenje-graško okrožje, in vojvoda koroški Ulrik je mislil, da ima zakonito pravico do tega okrožja. On je bil zaročen z Nežo, hčerjo Ottona I. meranskega, ki mu je prinesla za doto vse allode v Istriji, Kranjskej, Koroškej in Štajerskej. Ulrik pa še s tem ni bil zadovoljen, temveč je trdil, da je tudi slovenje-graško okrožje lastnina njegove žene, dasiravno ni do te pokrajine dobila nobene pravice, ker jo je njen sorodnik in pravi lastnik tega okrožja, patrijarh Berthold, oglejskej erkvi daroval. Vojvoda Ulrik se pa ni brigal za pravico, temveč si je s silo podvrigel slovenje-graško okrožje in ga obdržal do leta 1269.

Kakor iz dole priobčene listine vidimo, hotela ga nista slovenje-graški župnik Crafto in slovenje-graški kastellan Crafto spoznati za pravega lastnika, ker sta se podala v „civitate Austriae“, (Cividale), in kastellan se dal vpričo župnika od patrijarha osebno na nektera posestva investirati. Patrijarh Gregor je tudi v goriškem grofu Mainhardu imel velikega sovražnika zaradi nekterih gradov in bil je tudi v isterske homatije zapleten, v katerih je pa bil zopet nesrečen. Bil je ujet in kot jetnik moral je bosonog, na pol oblečen na suhem kljusetu v Gorico jahati. Sicer je bil po prizadevanji Otokarja II., boheemskega kralja, dobil svobodo, a ni užival mirú, kajti isterski grof Albert II. ga je zopet nadlegovati začel. Albertovi privrženci so patrijarho-

* Menda zaradi tega, ker je prej umrl, nego je bil posvečen.

vega Vicedoma ubili (1268), in ko je patrijarh grofa Alberta poniril, prime ga Ezzelino de Romano; odpovedali so mu pokorščino mnogi drugi vasalli, in tako je ubogi patrijarh ves pobit umrl leta 1269.

Sledeča njegova listina, ktera je v knjižnici videmskeje hranjena in ktero sem dobil po blagej roki c. kr. pravega tajnega svetovalca, gospoda barona Czörniga, pridružena je k listini patrijarha Raimunda: „Civiale dto. 12. Octb. 1284“, ki reši pravdo zaradi nekterih posestev. Pravdo je imela Adelheida, vdova slovenje-graškega kastellana Crafta, ki se je bila po njegovej smrti zopet omožila z Dietherom de Gutenstajn. Ona je pripisana kot appellacia, da se iz nje dokaže, da je Adelheida imela vse pravice do posestev in te pravice podedovala po svojem prvem moži, ki jih je neposredno dobil od patrijarha Petra. Pa preberimo jo; glasi se takó-le:

„In nomine Christi amen. Anno a nativitate Domini MCCLV. XIII. Indictionis.

Apud Civitatem Austriam in Camera Patriarchatus die X intrante Martio.

Presentibus Magistro Berengero Preposito S. Wolrici et D. Craftone Plebano de Grez testibus ad hoc vocatis.

Venerabilis Pater D. Gregorius Dei et Apostolicae gratia S. Sedis Aquilegensis Electus suo nomine et nomine Aquilegensis Ecclesiae investivit manu propria Craftonem Castellatum de Grez de redditibus quatuor marcharum ad usum Curie in mansis sitis in Linche et in Glanz olim obligatis eidem pro XX Marchis denariorum Monete Grecensis per nobilem virum D. Ottonem de Trauberch Capitaneum Contrate de Grez hac tamen conditione adjecta, quod quodocunque dictus D. Aquilegensis Electus, vel ejus Successores sibi vel suis heredibus solverint predictos XX Marchas Monete predictae, idem Crafto vel ejus heredes mansus ipsos libere et sine contradictione aliqua debeant resignare ad utilitatem Aquilegensis Ecclesiae convertendos. In hujus rei evidentiam et publicam firmitatem memoratus D. Aquilegensis Electus instrumentum presens fecit sui sigilli pendentis munimine roborari.“ —

Ta listina je zanimiva tudi zaradi tega, da še v njej nahajamo pisavo „de Grez“ mesto: „de Windisgrez“. Brž ko ne je ta „plebanus Crafto“ isti, ktereга nahajamo kot pričo v onem pismu patrijarha Bertholda, po katerem Zajckloštru nektere desetinske pravice podeljuje in v katerem je podpisan: „Crafto Aquilegensis canonicus plebanus in Grece“ (glej obširno: *Fontes rerum Austriae*. II. oddel. I. 6—7). Pismo je bilo dano v god sv. Hermagora in Fortunata l. 1247. „in ecclesie ville nostre in Rieze“ — v Rečici v gorenje-savinskeje dolini. Tudi „slovenje-graški gospodje“ se še v gore navedeneje listini

patrijarha Raimunda pišejo: „de Grez“ — — „quod hoc facere minime tenebatur ex eo, quod in arbitrio compositionis facte inter D. Patriarcham et D. Federicum de Grez, D. Patriarcha remiserat et remittere debebat ipsi D. Federico, ejus Nepotibus, consanguineis fautoribus et sequacibus omnia dampna injurias et offensas sibi et ecclesie Aquilegensi illatas“ — itd.

X.

Patrijarh Raimund della Torre in puntarski Slovenje-gradčani.

Po smrti kralja Otokarja Přemyslovca je cesar Rudolf „provinciijo Windischgraz“ zopet oglejskemu patrijarštvu poklonil. Od leta 1273—1299. je patrijarško palico nosil Raimondo della Torre iz prestare guelfijske rodbine milanske enakega imena. On je bil jako energičen mož in si je s svojo oblastjo prizadeval rodbino della Torre na svoje prvo mesto povzdignoti. S kraljem Otokarjem ni nič opravil, ali ko se je leta 1286. na Nemško k cesarju Rudolfu habsburškemu podal, dobil je posestva svoja na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem nazaj, in še tudi v Rudolfu pomočnika v svojem boji z Venetčani. Vendar se je ta vojska slabo končala, in patrijarh ni bil srečnejši s svojimi milanskimi početji. Na zapadnej meji njegove dežele ga je nadlegoval grof goriški, po Friulskem se je vnel tudi punt, in tako so ubogega patrijarha povsod nadlegovali. Za slabo stanje patrijarhovo so morali tudi njegovi slovenje-graški podložniki in vasalli zvediti, ker so se spuntali kakor se iz listine: „datum Udine 8. Julii 1293.“ prepričamo. Priobčenje te listine imam tudi zahvaliti gospodu baronu Czörnigu, ki jo je dobil od P. Guiseppe Bianchi, prefekta videmske knjižnice. Glasi se od besede do besede tako-le:

MCCXCIII indictione VI die octava intrante Julio in Castro Utinensi in nova sala Patriarchali Praesentibus Dominis: Musca della Turre, Istrie marchione, Zino de la Florentia, Bertolloto de Civitate Notario, Magistro Johanne de Lupico, Notario infrascripti Dom. Patriarche, Michaele de Utino, et aliis.

D. Otto milese (?) cum sex hominibus armieris equestribus, Federicus dictus Lenpacharius de Windisgretz cum sex, et Geposer de Guotestain cum sex hominibus armieris sequestribus, et Nicolaus nepos q.^m Bernardi de Windisgretz cum persona sua pro omnibus offensionibus et injuriis per ipsos et eorum familias perpetratis contra infrascriptum D. Patriarcham quocunque modo usque ad presentem diem, promiserunt stipulatione solempni sub obligatione et in penam omnium suorum bonorum presentium et futuriorum (sic) servire, et facere, quod Archinidus (Hartnidus?) de Guotenstain similiter cum sex hominibus armieris equestribus serviret in Windisgretz et per totam Provinciam et Districtum de Windisgratz Reverendo in Christo et Domino Raymundo

Patriarche Aquilegensi et suis Succesoribus a proxima Die Dominica ad octo dies usque ad proximum festum S. Georgii et domum usque ad decem annos completos immediate sequentes ipsorum sumptibus et expensis contra omnes volentes invadere et occupare bona, possessiones et jura dicti D. Patriarche et Ecclesiae Aquilegensiensis, quod ibidem attendere et observare promiserunt corporali predicto juramento, ita quodsi ipsi predicta omnia non duxerint observanda privati sint omnibus ipsorum bonis predictis propriis et feudilibus. Qui predictus Dominus Patriarcha hujusmodi securitate recepta, predictas injurias et offensiones eisdem remisit. Cumque vero predicti Domini Otto, Federicus, Gesponser et Nicolaus a predicto D. Patriarcha se peterent absolvi ab Excommunicatione, quam incurrerant, pro eo, quod ipsi occupaverunt et acceperunt bona ipsius D. Patriarche et Ecclesie Aquilegensiensis, et Castrum de Windisgretz, ipse D. Patriarcha eos a predicta excommunicatione, recepto prius ab ipsis sacramento de parendo mandatis Ecclesie, ac ipsius D. Patriarcha absolvit, et eos ad ecclesiastica Sacramenta restituit, dans in mandatis eisdem sub debito predicti juramenti, ut quilibet ipsorum usque ad unum annum completum quolibet die dicat quadraginta vocibus Paternoster et quadraginta vocibus Ave Maria, et de junet quolibet die Veneris usque ad unum annum, et si illa die jejulare non posset, vel nollet, pascat unum pauperum de cum hiisque faciat pro se parare, ed quod nunquam accipiat aliquid de bonis Ecclesiasticis, et nunquam veniat nec faciat contra Ecclesias nec Ecclesiasticas personas, ed quod in tribus diebus Dominicis immediate sequentibus, postquam fuerint apud Windisgretz, veniant super ostium Ecclesie S. Elisabeth, et rogent omnes intrantes, ut supplicent Deum, quod ipse dignetur eis parcere culpas ipsorum, quas incurrerunt accipiendo bona Ecclesie Aquilegensiensis et occupando Castrum de Windisgretz.

Albertus notarius.

Iz te važne listine se prepričamo, da so nekteri plemiči hoteli patrijarhu grad in posestva vzeti, da je med temi tudi bil „Nicolaus nepos Bernardi de Windisgretz“, torej eden prednikov slavne še zdaj cvetoče kneževske rodbine Windischgraetzov, da je leta 1293. že mestna cerkev sv. Elizabete stala, in da je še takrat očitna pokora navadna bila, ker so spokorjenci morali pred cerkvenimi vrati stati in one, ki so v cerkev šli, priprošnje prositi. —

Drobnosti.

(*Okó in vid.*) Spisal J. Žnidaršič. Založila in na svetlo dala „Matica slovenska“. 1880. str. 106.

Knjižico smo z veseljem prebirali in je zares zanimiva, ker nam podaja v kratkem toliko važnega na podlagi novejših preiskavanj iz optike sestavljenega. Pripoznati moramo, da se je g. pisatelju posrečilo doseči, kar je sam v predgovoru izrazil: „Da bi se med Slovenci širilo znanje o najiminitnejšem čutu in čutilu tudi v slovenskem jezici, namenil sem se opisati okó, razložiti njegova opravila, ter razjasniti nekatere čudne prikazni vida,“ in gotovo ne bo braleu „treba iskati po družih knjigah potrebnega optičnega znanja, na katero se opéra nauk o očesu in vidu“.

V to svrhu je razdelil g. pis. razpravo v 3 dele. V prvem delu razpravlja večji del znane nauke o svetlobi iz splošne optike, kateri so ali za razlaganje očesa in njegovih funkcij potrebni, ali so že pa sami po sebi važni in zanimivi, ker pojasnjujejo mnogo prikaznij. V drugem delu je opisano človeško in živalsko okó, in v tretjem se nam podaja pod naslovom „vid“ vse, kar je zanimivega iz fysiologične optike, uvrstujejo se pa tudi, kjer je treba, optične priprave, kakor drobnogledi itd. Ta del knjižice bode vsem čitateljem najbolj dopadal; kajti v njem najdemo skoro vse omenjeno in marljivo sestavljeno, kar se po mnogovrstnih knjigah bere; le tú in tam se še dá kaj dopolniti.

Na konci je še pridjana Heringova theoriya o svetlobnem čutu.

Kolikor je bilo treba in tudi mogoče, je s podobami pojasnjeno, samo želeli bi bilo, da bi bile te podobe boljše, kajti pri takih razpravah je treba, da so podobe dobro izpeljane, drugače se prigodi, da se s podobo ravno temu kaj nasprotnega pokaže, kar pisatelj v tekstu razločuje, glej na pr. pod. 46. na str. 85.

Prej ko opozorimo na nekatere popravka potrebne točke, omenimo, da se nam zopet tukaj, kakor že pri drugih priložnostih, potrjuje mnenje, da je celó potrebno, da bi se naši pisatelji gledé terminologije ravnali vsi po enem in istem principu. Kako se mora od našega občinstva zahtevati, da bi se naj vseh iz raznih drugih jezikov po-
branih izrazov naučilo; in nekteri izrazi se gotovo ravno tako lahko v obče znanej terminologiji zapomnijo, kakor v prestavljenej, in če tudi v ruskej, hrvatskej itd. Ne trebimo preveč pri tehničnih izrazih, ne oddaljujmo se preveč od drugih narodov; ne bo nam na škodo, ako si tudi mi tiste tehnične izraze prisvojimo, kateri so ne le Nemcem, temveč tudi Francozom, Angležem, Amerikancem itd. znani in kterih se v svojih spisih poslužujejo. Zakaj hočemo projection, trajectorie, reciprok, zakaj function itd. prestavljati? Ali je kaj boljše, če se reče „vzboklo - vboklo“, in nas li ljudstvo veliko bolj razumi, kakor pa, ko bi pisali „convex - concav“?

Menda je g. pis. ravno tistih mislij; vsaj k vsakemu izrazu tudi občno znani tehnični izraz pristavlja. Kaj ko bi se strokovnjaki éne in iste vrste zjediniili (boljše prej kot pozneje) in bi določili terminologijo ter se zavezali vsi enako postopati? Prosimo to v preudarek!

Kar se tiče posameznih točk, bi omenili: Pri zrcalih bi bilo vendar treba, da bi se razlagala tudi skrivljena — in vsaj sferična zrcala (g. pis. piše sferski), in to tembolj, ker se opazka na str. 99. začeni z drugo vrsto na ta sklicuje, in se na str. 102. popisuje poskus s čarobno svetilnico pod. 56., pri kterej se „vzboklo“ zrcalo potrebuje. Dalje bi bila kratka opazka o fluorescenciji (kako hočemo neki to besedo prekrstiti?) na konci odstavka „Barva predmetov“ (str. 27.), kjer se že itak skrivno o fluorescenciji govori, pripravna. Pri izpeljevanji jednačbe med „slikino“, „predmetovo“ in „goriščino“ „daljo“ bi se bilo novejših izvodov nadejati. (Slavni Kunzek bi bil ta greh že odpustil.) Pri „razmetu“ svetlobe bi se bolje prilgel izraz diffusion, kajti „diffuses Licht“ je pravi izraz.

Na str. 69. bi se bil izvod pravila o „povečanji“ prav lahko skrajšal. Pri drobnogledih niso na konci taki navedeni, ki so za risanje napravljeni.

Wheatstonov stereoskop (str. 78.) bi se lahko izpustil, saj ima sedaj samo le še historično veljavo; pa tudi podoba ni dosti jasna, kajti črte LS in DS naj bi bile pretrgane — onih pa ni, ki na zrcalo padejo in od tam odbite (reflectovane) v M in N pridejo.

Ravno tako se nam ne zdi popis, kako se naj Plateaujev anortoskop napravi, dosta jasen, in težko si bo kdo, ki še ni drugod o tem kaj videl, tako sliko napravil: omeniti pa bi bila „amerikanische Wundertromel“, ki je že otrokom znana. Na str. 85. bi se naj izpustil zadnji stavek, ker je golo ponavljanje.

Tukaj ali pri „prevari očij“ str. 97. bi se bil dal lahko uvesti zanimivi poskus, ki ga je prof. Thompson v Bristolu, če se ne motimo, v predlanskem letu pokazal. Napravi se na belem papirju več temnih (črnih) koncentričnih (istosrednjih) kolobarjev, ki so okoli 1 mm. široki in ravno tako daleč eden od drugega oddaljeni stojé. Napravi se jih kakih 10. Potem se vzame ta podoba v roko in se suče, kakor da bi hotel v malem kolobarju z roko na steni kaj izbrisati. Zdelo se ti bo, kakor da se ti namalani kolobarji sučejo v isto mer, kakor ti roko sučeš. Razlaganje te prikazni še ni dognano. Še bolj čudna je prikazen, ako več takih podob tako urediš, kakor da bi ena na drugej v kolobarju ležale, kakor na pr. otroci novce v kolobarju énega na drugega polagajo. Suči potem ravno tako, kakor prej, — in vrtili se bodo vsi, kakor da bi eden drugega gnal.

Slednjič bi še k str. 105—106. omenil, da je Robertson v Parizu v zapuščenem starem kapucinskem samostanu blizu vendomskega trga že leta 1798. s svojimi fantasmagorijami čudeže delal, in da je 4 leta pozneje tedaj l. 1802. v Londonu in Edinburghu Philippsthal z enakimi čudeži Robertsonu konkurenco napravil.

Priprave za meglene slike (angleški se zove „Dissolving views“) na kontinentu je pred 40 leti neki Dunajčan Döbler prvi pokazal in tistim še znani chromatrop dodal. Da pa imajo te priprave veliko važnost kot učni pripomočki, to se naj le mimogrede pové. Str. 50. in 51. beri Scheinerjev namesto Schreinerjev. Str. 74. vrsta 14. od zgoraj naj se bere:

$$= \frac{\operatorname{tg} \frac{u}{2}}{\operatorname{tg} \frac{v}{2}} = \text{etc.}$$

Str. 72. vrsta 8. od spodaj: „je tedaj“ namesto „to je“.

Kar se tiče nekterih manj navadnih izrazov, o tem velja to, kar smo že prej povedali. Nepotrebno je pisati „doboš“ (24), „križati“ (58), krivo pa na nébes (98) nam. na nebó.

Slednjič še omenimo, da je g. pisatelj nekatere opazke prilično prav dobro zadel; glej na pr. „Vzroke očesnih pogreškov itd.“, ali na str. 24. spodaj in na več drugih mestih, kar bi se naj dobro zapomnilo. Knjižico priporočamo vsem našim rojakom, osobito pa naši mladini, naj jo prebirajo prav zvesto sebi in drugim v prid.

V. Borštner.

(*Mons Carvancus.*) Uredništvu je došlo od dvoje strani v imenu več rodoljubov vprašanje s prošnjo, naj odgovori v listu, kaj bi ime gore Karavank pomenjalo. Obrnol se je zaradi razlage do g. Davorina Trstenjaka, ki sledeče piše:

„Pred mnogimi leti sem že v „Novicah“ to ime razložil in še tudi zdaj druge razlage ne vém. Kdor se z mojimi trdenji, da so že pred Kristom v Noriku in Panoniji tudi Sloveni zraven Keltov stanovali, sklada, utegne z mojo razlago zadovoljen biti.

Imé pri grških pisateljih: *Καρωννας*, pri latinskih: *Carvancus*, išče slovensko obliko: Karvanjek, po izgovoru Kranjcev: Karvank. Ime je sestavljeno

iz korenike: kar + v, in končnic: anj + ek. Korenika: kar označuje scindere, findere; krniti, rusk. korn-at, korn-ov-at, kor-ot-at, obrezavati, ostrigati in slično.

Iz te korenike so lat.: corn-u, gršk. ζέρας, goth. haur-n, novonemšk. horn, dalje poznamenovanja za rogate živali, lat. cervus, jelen, litovski: karv-e, Kuh, staropolski: karw, bik, polabskoslov. korv-o, ruski korov-a, novoslov. v metathet. obliki: krava.

Karvanjek, karvank je torej rogati, špičasti breg; zaradi suffiksa primerjaj slovenske besede: vir + anj + ek, vrt + anj + ek, brež + anj + ek, luč-anj + ek (wilde Zwiebel). Oblika Karavanki, kakor nekteri codices imajo, je svarabhakti.

Polabska slovanščina je še ohranila mnogo besed v nemetathetičneji obliki, na pr.: starna = strana, morvi = mraviy, formica, morz = mraz, porsan = prase, vorna = vrana, gorh = grab, vorta = vrata, hornai sä = hrani se, (glej Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache v. A. Schleicher pag. 154), Polsk. karw in rusk. korova pričujete, da je v prajeziku Slovenov ta postava consonanta r, kedar je zraven vocala med drugimi consonanti stal, navadna bila. Metathese so tvarine novjših jezikov. Karvanjek bi se torej vjemal v pomenu z nemškimi imeni gor, kakor so Hornalpe, Hornruckalpe, Hornungwald, Hörndlalpe, vse v gorenjem Štirskem; primeri še švicarsko: Finsterahorn, Wetterhorn; v tem imenu pa tudi lahko iščemo isti pomen, ki ga imajo gorenje-štajerske planine: Kuhalpe, Kuhberg, Stieralpe itd. V osebnih, lastnih in topičnih imenih se stare oblike dalje časa ohranijo, nego v vsakdanjem spreminjajočem se jeziku: sie bleiben wie die Ruinen der Vorzeit stehen, opazi bistroumni jezikoslovec Jakob Grimm.“

(† Emil Littré.) Eden največjih francoskih učenjakov je pred mesecema umrl: Em. Littré, v svojem 81. letu. Še pred kakim četr letom sem čital neko njegovo razpravo o énem najzanimivejših današnjih znanstvenih predmetov. Umrl je torej skoro bi rekel s peresom v roci. — Littré je bil imeniten v več znanostih, nekakov Leibniz tega veka; pri tem pa vselej strokovnjaškega znanja. Najbolj je svetu znan kot francoski jezikoslovec. Izdal je imenitni, tudi v slovenskih listih vsu čas naznanjeni: Dictionnaire de la langue française. V njem razpravlja povest in pomen vsake francoske besede in dotičnega réka na podlagi učenih del o teh. Drugo jezikoslovsko imenitno delo je: Histoire de la langue française. Poznal je temeljito tudi druge jezike zapadne, posebno dobro: italijanski in nemški. Iz nemškega je pofrancozil Dav. Strauss-ov „Leben Jesu“. — Razven y jezicih bil je tudi zveden v filozofiji, politiki in celó v lečništvu. „Orientalska cholera“ je imenitno njegovo delo. V filozofiji, — uredoval je posebni francoski časnik za filozofijo, — bil je A. Comte-ovih načel. Od l. 1871. je bil član akademije francoske. Njegova predavanja na katedri so se odlikovala po skrbnej pripravi in globokomiselnosti. „Svobodnost znanja“ — to je bilo njegovo vredno načelo; istina mu je bila nad vse, ako je tudi véasih koga zbolela. Razven tega pa je tudi bil marljiv publicist; njegovih élanokov je bilo v raznih časopisih nahajati. Pisava njegova je bila spretna in vedno duhovita, predmeti prav različni. Ker pa je, dosléden in zvest svojemu filozofičnemu načelu, samó istino in svobodo imel v očeh, bodo ga Francozi, kterim se je bil jako prikupil, težko pogrešali. J. P.

(Srbski časopisi) l. 1881. a) Zabavni, podučni in znanstveni.

1. Glasnik Srbskog učenog društva. Izhaja vsako leto ena knjiga v državnej tiskarni v Belgradu. Začel je izhajati kot „Glasnik društva Srbske slovesnosti“ v letu 1847. ter se l. 1865. z 18. knjigo v zgornji naslov spremenil. Od l. 1868. izhaja pod istim naslovom še II. oddeljenje, do zdaj že 12 knjig, skoro vsako leto po ena knjiga z zgodovinskimi „monumenti“, dočim prvo oddeljenje učene razprave, većinom zgodovinskega sodržaja donša.

2. **Letopis Matice Srbske.** Ureduje A. Hadžić. Izhaja v 4 knjigah na leto v Novem Sadu v srbskej narodnej zadrudnej tiskarni. Izhajati je začel l. 1825. z naslovom: „Letopisi Srbske za god. 1825.“ pod uredništvom Magarašević-evim v Budi, ali že drugo leto 1826. ga je prva med Slovani ustanovljena „matica“, namreč „Srbska“ za svoj organ prisvojila in ga še zdaj izdaja. Izšlo je do letos 125 knjig, kojih je že mnogo do cela razprodanih, tako da je popolna zbirka po knjižnicah jako redka. — Letopis in Glasnik sta za zgodovinarje in v obče slaviste najiminenitnejša srbska znanstvena lista.

3. **Godišnjica Čupićeve zadužbine.** Izdaja odbor Čupićeve zadužbine v Belgradu, vsako leto po eno knjigo.

4. **Javor.** List za zabavu, pouku i književnost. Ureduje dr. Ilija Ognjanović, izdaja knjižara L. Jocića v Novem Sadu, edenkrat na teden po celo polo.

5. **Srpska Zora.** Ilustrovani list za zabavu i pouku. Izdajatelj in urednik Todor Stefanović Vilovski. Izhajala je iz tiskarne W. Heinricha (pred Oo. Mechitaristov) v Beči, edenkrat mesečno na 2½ poli in je to leto (VI. leto svojega obstanka) s 3. številko nehala!

6. **Neven.** Čika Čovin ilustrovani list za dčcu. Lastnik in urednik dr. Jovan Jovanović. Izdaja tiskarna A. Pajevića v Novem Sadu, trikrat na mesec.

7. **Rodoljub.** List za narodnu prosvetu, privredu i zabavu. Lastnik Petar Despotović. Ureduje Jov. Blagojević, izdaja pa knjižara Mil. Karakaševića v Somboru vsak teden.

8. **Chrišćanski Vesnik.** Časopis duhovni za chrišćansku pouku i crkvenu književnost. Izdajatelj in odgovorni urednik Aleksa Ilić. Izhaja III. leto v Belgradu v državnej tiskarni vsak mesec.

9. **Otaždbina.** Književnost, „nauka i društveni život.“ Izdaja in ureduje dr. Vladan Gjorgjević. Izhaja v Belgradu v mesečnih zvezkih v državnej tiskarni.

10. **Pobratimstvo.** Mesečni žurnal za književnost i nauku. Lastnik in izdajatelj „Pobratimstvo“, dijaško društvo na velikej šoli v Belgradu. Izhaja tam I. leto v tiskarni „zadruga štamparskih radenika“. Odgovorni urednik Jovan Aćimović.

11. **Ratnik.** List za vojne nauke, novosti i književnost. Izdaja in ureduje glavni generalstab. Izhaja v Belgradu v mesečnih zvezkih v državnej tiskarni.

12. **Srpsko Kolo.** List za narodne javne, privredne, prosvete i zabavne stvari. Lastnik in izdajatelj Nikola Dimitrijević v Novem Sadu. Izhaja vsak teden.

13. **Srbadija.** Časopis za zabavu i pouku. Izhaja v Belgradu edenkrat mesečno. Urednik Stevan Čurčić.

14. **Zdravlje.** List za lekarske pouke narodu. Izhaja dvakrat mesečno. Urednik dr. M. Jovanović — Batut na Cetinji.

15. **Školski list.** Izhaja v Somboru 1. in 15. vsakega meseca. Izdaja in ureduje ga Nikola Gj. Vukičević.

16. **Prosvetni Glasnik.** Izhaja dvakrat vsakega meseca in je „zvanični“ ali oficiozni list „ministerstva prosvete“ v Belgradu. Izdaja in tiska ga državna tiskarna.

17. **Privreda.** List za ekonomijo. Izhaja v Novem Sadu.

18. **Seljak.** Ilustrovani list za celokupnu poljsku privredu i kućevne potrebe. Lastnik in odgovorni urednik dr. Gjorgje Radić. Izhaja v Požarevcu vsakega 15. in 30. dne v meseci. Tiska ga „zadruga štamparskih radenika“ v Belgradu.

19. **Porota.** List za pravne i državne nauke. Lastnik in urednik Milan St. Marković. Izhaja v Belgradu 10. 12. in zadnjega dné vsakega meseca. Tiska „zadruga štamparskih radenika“ v Belgradu.

20. Fruška Gora. List za narodnu privredu, pouku i zabavu. Lastnik in odgovorni urednik K. Trumić. Izhaja v Mitrovici vsak teden v tiskarni K. Trumića.

21. Starmali. Satirični list. Izhaja v Novem Sadu 10. 20. in slednjega dne v meseci. Za uredništvo odgovoren A. Pajević. Glavni sourednik: Abukazem.

22. Strašni sud. Humoristični list. Izhaja v Belgradu.

23. Domišljan. Satirični list. Izhaja v Belgradu.

24. Zolja. Humoristični list. Priloga „Fruškej Gori“. Izhaja enkrat v meseci. Izdajatelj K. Trumić v Mitrovici.

25. Domaćica. Organ ženskega društva v Belgradu. Odgovorni urednik profesor Bajalović.

26. Težak. List za poljeprivredu. Izhaja v Belgradu. Odgovorni urednik Živko Šokorac.

27. Slovinac. List za zabavu i pouku. Izhaja v Dubrovniku vsakih petnajst dni, a tiskan je s cirilico in latinico. Odgovorni urednik, lastnik in izdajatelj Niko Skorsur. Tiska Dragutin Pretner.

28. Golub. List za srbsko mladež. Ureduje Jovan Blagojević v Somboru. Izdaja knjižara Milivoja Karakaševića.

b) Politični.

29. Zastava. Izhaja v Novem Sadu v vtorek, sredo, petek in nedeljo. Letnik XVI. Izdaja ga srbska narodna zadržna tiskarna. Odgovorni urednik dr. Svetozar Miletić.

30. Srpske Novine. Izhajajo vsak dan v Belgradu v državnej tiskarni razven pondeljka in dneva po praznikih. (Zvanični list kneževine Srbije.) Letnik XLIX.

31. Videlo. Izhaja v Belgradu v sredo, petek in nedeljo. Letnik II. Izdaja in ureduje A. Novaković. Tiska „štamparija zadruge štamparskih radenika“ v Belgradu.

32. Istok. Izhaja v Belgradu v sredo, petek in nedeljo. Letnik XI. Odgovorni urednik in izdajatelj Aksentije Mijatović. Štamparija zadruge štamparskih radenika.

33. Samouprava. (Organ narodne radikalne stranke.) Izhaja v Belgradu v vtorek, četrtek in soboto. Izdaja in ureduje Milutin J. Marković, advokat. Štamparija zadruge štamparskih radenika.

34. Nedeljni list. Izhaja v Novem Sadu. Lastnik in izdajatelj Jakov Ignjatović.

35. Glas Crnogorca. Izhaja na Cetinji v državnej tiskarni vsak teden. Urednik in izdajatelj Božo Novaković.

36. Novi vek. List za političke, privredne i prosvetne interese naroda. Izhaja v Belgradu dvakrat na teden. Urednik V. Ž. Jovanović.

37. Srpski list. Glasilo za srpske interese na Primorju. Izhaja vsak teden. Izdajatelj in odgovorni urednik Sava Bjelanović. Tiska Ivan Vodička v Zadru.

K navedenim listom so se o velikej noči še pridružili štirje novi listi v Srbiji vsi v Belgradu:

38. Stari Domišljan. Politični šaljivi list narodne stranke.

39. Dar-Mar. Politični šaljivi list liberalne stranke.

40. Čoso (po naše „golobradec“). Politični šaljivec radikalne stranke.

41. Vaspitač. List za narodno obrazovanje uz saradnju više profesora i učitelja izdaje Bojislav Bakić. Dvakrat na mesec. —

Dr. Fr. S.

(Nekaj drobtinic iz slovenskega slovstva.) Dalje časa se že bavim z nabiranjem gradiva, s katerim bi se zamogla do sedaj še vedno, kar tudi drugače biti ne more, pomanjkljiva zgodovina slovstva našega naroda dopolniti. Nekaj doneskov kratko tu omenim, ker se mi zdé zanimivi za olikan svet slovenski.

Č. g. Matevž Slekovec, kaplan pri Sv. Marku nižje Ptuja, mi je poslal obilen zvezek, obsegajoč narodno blago, pa tudi izdelke posameznih pisateljev. Tu imenujem

le nekaj; na prvem mestu: „Hodierni Vinidi in Styria, sermonem conferentes cum antiquissimo Glagolita Cloziano . . . a Petro Dainko, ad Magnam Dominicam Decano 1836.“ „Mali Vinogradnik ali rednik vinskih goric 1844.“ Prepis Dajnkovega rokopisa. Knjiga je zanimiva zavoljo slovarja. „Životopis Štefana Modrinjaka“ od g. Slekovca, jako pridnega preiskovalca starin. Modrinjakov rokopis: „Ex vinculo amicitiae cecinit Modrijak m. p. pro 1813“ ne pa, kakor piše St. Vraz: „Amico Zvetkoni“. Pravopis je magyarski. Rokopis se je našel v arhivu ptujske proštuje. „Nekaj narodnih pesnij“ med temi tudi éna ballada. „Predga ob stoletnem obhajnji cirkvenega žeganja per sv. Lovrenci zvun Ptuja v tem leti 1828,“ od Ant. Krempl-na. Govor je tiskan.

Slednjič še omenim, da hrani gospod drd. Ulrich, odvetniški koncipient v Mariboru, Prešernov rokopis „Nebeška procesija“. Rokopis ima podobo pisma, ter od zvonaj napis: „Blagorodnimu Gospodu Gospodu Svetoimenu Ulrihu.“ Tu omenim le toliko, da je ta pesen v izdanji „Jurčić - Stritarjevem“ naravnoč slabo posneta ali popravljena.

Dr. Jož. Pajek.

(Slovenska prisega iz l. 1785.) Gosp. Al. Hudovernik je našel med starimi listinami zatiškega gradú prisego v slovenščini pisano. Glasi se po Novicah 1881 str. 215. takó-le: „Jest Juri Jechann, perseschem Bogu ozchetu, Synu jenu Svetimu Duchu, eno pravo resniczno, jenu pravizchno perfsego, tudi netschem netsch perstavet, netsch zamouzechat, nezch savolle Perjasnosti, nezch savolle Souraschtva, nezch savolle fgube, nezch savolle dobizhka, ne dergatsch govoriti, ne dergazch miselti, ampak po pravici povedati, kar mene ta gosfud Richtar popraschali bodo, toku gvishnu, koker meni Buch ozchetu, Syn jenu Sveti Duch!“

Datum 7. svečana 1785.

(*Topographia archiducatus Carinthiae*): Landbeschreibung des Erzherzogthums Kärndten durch Johann Weichard Valvasor; Nürnberg. 1688. Gosp. J. Krajec, tiskar v Novem mestu, je začel izdajati Valvasorjevo topografijo koroške dežele od l. 1688. Knjiga izhaja v mesečnih snopičih, 4°, à 60 n. (skupaj 14 snop.) in bode obsegala 223 bakrorezov. Nova izdaja nespremenjeno po starej knjigi napravljena bode vsakega Slovenca zanimala; prim. na pr. str. 1: „Sonst findet man in den uralten Freyheiten oder Privilegien, dass ein Hertzog in Kärndten in Windischer Sprache investirt und eingesetzt worden. Wie dann auch Aeneas Silvius in seinem Europa, an dem Ort, wo er von Kärndten schreibt, für glaubwürdig anzeigt, dass ein Fürst in Kärndten die Freyheit hette, wann Er bey einem Römischen Keyser und dem gantzen Heiligen Reich angeklagt würde, dass Er sich vor demselben anderst nicht, als in Windischer Sprach zu verantworten schuldig wäre.“ Na 4. strani piše: „Die Sprach aber anlangend, gebraucht man sich meistentheils nur der Teutschen, wird auch bey allen Gerichten in dieser Sprach alles abgehandlet. Die Windische ist allein unter dem gemeinen Volk, und zwar nur an denen Crainerischen und Steyrischen Confinen, wie auch bey und um Clagenfurth üblich.“ To knjigo priporočamo tedaj vsem Slovencem, osobito pa Korošcem, da se tudi iz nje malo naučé zgodovine koroških Slovencev. —

(*Nauk o harmoniji in generalbasu*), o modulaciji, o kontrapunktu, o imitaciji, kánonu in fugi s predhajajočo občno teorijo glasbe in s pristavkom o harmonizovanji starih tonovih načinov z glavnim ozirom na učence orgljarske šole. — Spisal Anton Foerster, vodja orgljarske šole itd. v Ljubljani. — Knjiga obsega 94 strani v velikej 8° in velja 1 gld. 30 kr. Dobiva se samo pri J. R. Milicu v Ljubljani, stari trg št. 19.

(*Književni viestnik*) izdaje knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb duga ulica br. 12. Srpanj 1881. 8 strani v 8°. S tem je Hartmanova knjigarna v Zagrebu izdala meseca julija t. l. prvi mesečni pregled o novostih hrvatsko-srbske književnosti ter ga obeta odslej mesečno nadaljevati. Pošilja ga zastonj čitaóemu občinstvu; kdor ga ne dobi, naj se z dopisnico zá-nj oglasi! S tem hoče prigovoru

doskočiti, da so književne novosti nepoznane, pričakuje pa od vsakega rodoljuba, da je s tem podpira, da iziše novosti pri njej naročuje. Konečno prosi gg. založnike, pisatelje itd., da jej od vsakega izdanja po éno knjigo za uvrstbo dopošljejo, naznanjajoč jej ob enem ceno dotične knjige. Ker pa razven hrvatsko-srbskih novostij še nekoliko nemških, francoskih, italijanskih in angleških naznanja, svetovati bi jej bilo, da svoj delokrog na vse Jugoslovane (Slovence in Bulgare) razširi, ker še vsem skupaj takega organa pomanjkuje. Upamo, da kmalu vsaj nas Slovence v svoje kolo vzprime!

(*Z oboru jazykozpytu.*) Sepsal Čeněk Šercl. V Praze. Tiskem a nákladem J. Otty. 1881. Delo izhaja v sešitkih po 50 n. in bode obsegalo: 1. različné metody vyučování a učení se jazykům; 2. jak se jazykům učiti nemáme; 3. jak se jazykům učiti máme a to: a) theoreticky, b) prakticky. —

(*Vseučilišče v Gradci*): V poletnem tečaju je bilo na graškem vseučilišči 790 dijakov. Med temi je bilo Nemcev 489, Slovanov 171 (in sicer Slovencev 58, Srbov 51, Hrvatov 51, Čehov 9 in 2 Poljaka), Lahov 119, Magyarov 9, 1 Rumunec in 1 Anglež. Iz Štajerskega jih je bilo 283, iz Kranjskega 36, iz Koroškega 36, iz Istre 34, iz Primorja 13 in iz Trsta 15. —

(*Dopisujoč član*): G. prof. dr. Greg. Kreka je „kralj. česko društvo nauk v Pragi“ (Regia societas scientiarum bohémica) izvolilo za dopisujočega člana. —

(*† Josip Freudenreich*) izvrsten hrvatski glediščni igralec in spisovatelj glediščnih iger, umrl je meseca aprila t. l. Rojen 1827 v Novej Gradiški stolpi je 1845 na oder, bil 1848 bobnar pri narodnej straži, a pozneje na več krajih po Hrvatskem igral. V Zagrebu je spisal svoji prvi igri „Graničari“ (ki je največji uspeh imela) in „Crna kraljica“. L. 1858. so ga neugodne narodne razmere silile Zagreb zapustiti, a že dve leti pozneje ga privabi nazaj hrvatski pisatelj dr. Demeter. Po preustrojenji hrvatskega gledišča, za katero sta si Demeter in Freudenreich največ zaslug pridobila, deloval je Freudenreich neumorno in uspešno za hrvatsko Talijo kot igralec in pisatelj. Spisal je 1861 igro „Magjari u Hrvatskoj“ in 1873 „Josip Udmanić“ ter bil dolgo let voditelj zagrebškemu gledišču. Zadnji plod njegove muse so lastni „Životopis“ in „Spomini“.

(*† Česki pisatelj Leopold Scoboda, od leta 1873. pl. Fernow in c. k. vladni svetovalec*) umrl je 11. aprila. Rojen je bil na Českem 1823. Pisal je med drugim mnogo zgodovinskih sestavkov za „slovník naučný“ posebno o mestih in trgih sleških, a česko pisateljstvo se mu je kot c. uradniku pri višjih za zlo jemalo, zato se je v poznejših zvezkih omenjenega slovníka s tujim imenom podpisaval. V Opavi (Troppau) je slovel za najboljšega veščaka češčine na Sleškem.

(*J. Koseski*), naš slavni slovenski pesnik je v svojej mladosti, kakor tudi Prešeren, v nemščini zlagal prav lepe pesni. Dozdaj sem našel lepo romanco: „Die Tanne auf Rauhenneck“, v 51. številki 1820 in krasno ballado: „Kurt von Roseck“, v 45. številki 1821 graškega časnika: „Der Aufmerksam“. Podpisal se je: „Joh. Vessel“. Gotovo so še po drugih nemških časopisih Koseskove nemške pesni raztrošene. D. T.

(*Darilo*): Za narodno slovo in umetnost žrtvujejo med Slovani primeroma največ poljski plemenitaši. Tako se poroča iz Lvova, da je zopet grof Viktor Baworowski odločil vse svoje veliko premoženje, kojega neki celó na 2 milijona gl. cenijo, kot glavnico deželjske ustanovi znanostij in dobrotinstvij. Zbiral je namreč Baworowski, ki je tudi poljski pisatelj, pridno za narodno knjižnico, katero je pre hotel v Tarnopolu po zgledu Ossolinske ustanove (v Lvovu) povzdignoti. Da bi kdaj naša slovenska književnost blagodušnega daritelja našla, ki bi nam pripomogel do prve narodne knjižnice slovenske! —

Popravek: Str. 370. od spodaj vrsta 16. beri: duševne nezmožnosti nam. duš. zmožnosti.